

Tarih Okulu
Mayıs-Ağustos 2010
Sayı VII, 129-159.

PSİKOTARİHİN YAKLAŞAN KRİZİ*

Fred WEINSTEIN / Gerald M. PLATT
Çeviren: Mustafa ALİCAN**

I. GİRİŞ

Toplumsal çatışma iki temel formda meydana gelir: bireyler ile toplum arasındaki çatışma ve toplum içinde bulunan gruplar arasındaki çatışma. Tarihçiler, ağırlıklı olarak mücadele, çatışan gruplar ve “toplumsal güçlerin oyunu” ile ilgilenirler. Freudyen psikanaliz ise, tersine, ağırlıklı olarak bireyler ve toplum arasındaki mücadelenin analizine yönelmiştir. Freud, analizin sosyolojik boyutunun elbette farkındaydı, fakat onun grup davranışını açıklamaya dönük girişimleri başarısız oldu.

Freud, yeterli bir sosyolojik referans çerçevesi oluşturma konusunda başarılı olamadı. Bunun nedeni, onun psikik çatışmayla ilgilenmesi ve sürekli olarak dışsal toplumsal gerçekliğin önemini azaltmasıydı.¹ Freud tarafından kurulmasına rağmen post-Freudyenler tarafından geliştirilen psikanalitik ego psikolojisi, bu dengesizliği bir dereceye kadar telafi etmiştir. Psikanalitik ego psikologları, bireylerin, kendilerini toplumsal hedeflere nasıl yönlendirecekleri ile ilgilenmişler ve insanların, gerçekçi problemlerin üstesinden gelebilmeye

---

* “The Coming Crisis in Psychohistory,” *The Journal of Modern History*, Vol. 47, No: 2 (June 1975), pp. 202-228.

** Arş. Gör., Ege Üniversitesi Tarih Bölümü.

¹ Şuradaki tartışmaya bakınız: Fred Weinstein ve Gerald M. Platt, *Psychoanalytic Sociology* (Baltimore, Md., 1973), ss. 7, 47. Ayrıca Freud, grup ilişkilerini, psikanalistlerin “sentetik fonksiyonlar” dediği şey pahasına, yani anlama ve kavrama ile ilgili fonksiyonlar pahasına, yalnızca regresif koşullarda tasarlamaktaydı. Böylelikle, *Group Psychology and the Analysis of the Ego* (New York, 1965), ss. 16, 60, 68’de, Freud, insanların “sürekli olarak, gerçek olmayana gerçek olanın üzerinde bir konum verdiklerini” ve insanın “sınırsız bir güç tarafından yönetilmek istediğini” ifade etmişti. İnsan, bir şef tarafından, mümkün davranışın yalnızca pasif-mazoşist bir tutum olduğuna yönlendirilen göçebe bir hayvandır. Freud, bu argümanı, bugün hiçbir psikanalistin savunmak istemeyeceği filogenetik önermeleri referans göstererek desteklemişti.

adapte olma yeteneklerini vurgulamışlardır. Ege psikolojisi, böylece, güdü ve savunmaya yönelik erken psikanalitik vurgunun çok ötesine taşınmıştır. Yine de psikanalistler, psişik olan ile analizin toplumsal aşamalarını birleştirmeye yönelik sistematik çabalarında henüz başarılı olamamışlardır; grup çalışması, psikanalitik teoriyi atlatmaya devam etmektedir.

Psikotarih, taslağını çizdiğimiz bağlam üzerinde geliştirilmiştir ve bu disiplin, psikanalizin güçlü ve zayıf yanlarını yansıtmaktadır. Bundan dolayı psikotarihçiler, ağırlıklı olarak, grupların ve akımların analizine değil, biyografik analize dalmışlardır. Bundan başka, psikanalizde, psikodinamiklerin toplumsal süreçlerle ilişkisine dair sistematik bir yöntem bulunmadığından dolayı, psikotarihçiler, biyografik çalışmalarında, ego psikolojisinin sağladığı malzemenin sunduğu avantajın tamamından yararlanamamışlardır. Psikotarihçiler, bireysel davranışı, halen, geniş ölçüde güdüler ve savunular, diğer bir ifadeyle, kaçınılmaz bir şekilde, gerçeklik faktörleri hesabına, nevroitik ve regresif güçler açısından açıklamaktadırlar. Bu nedenle, tarihçiler, psikotarihsel girişime şüpheyle bakmaya devam etmektedirler.²

II. PSİKANALİTİK TEORİDE TOPLUMSAL DÜNYA: KLASİK PSİKOLOJİ VE EGO PSİKOLOJİSİNİN TARİHE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ ELEŞTİRİSİ

Psikanalitik literatürde, dışsal gerçekliğe yönelik göndermeler oldukça yaygındır. Örneğin Freud, insanın çıkmazını, güdüler ve gerçeklik arasındaki kaçınılmaz çatışma olarak tanımlamaktadır.³ Bununla birlikte, sorun, Freud'un dışsal gerçeklikle ne demek istediği ve bunun tarihsel çalışma için yeteli olup olmadığıdır.

---

² Psikotarihsel katkı ile ilgili olarak psikiyatrist Robert Coles tarafından kaleme alınan eleştiri için bakınız: "Shrinking History," *New York Review of Books*, pts. 1, 2 (Şubat 22, Mart 8, 1973), ss. 15-21, 25-29, sırasıyla. Coles, çalışmasına empati, anlayış, sağduyu ve akademik dürüstlük ile yaklaşan bir tarihçinin, iyi tarihsel çalışma yapacağını ve psikanalizin teorik kategorilerinin onun için daha fazlasını yapamayacağını ileri sürmektedir. Bu duruma itiraz ediyoruz. İyi teori aydınlatır: veriyi organize etmeye hizmet eder. Teorinin değeri ile ilgili pozisyonumuzu başka bir yerde tartışmıştık ve burada daha fazla üzerinde durmayacağız. (Bakınız: Fred Weinstein ve Gerald M. Platt, "History and Theory: The Question of Psychoanalysis," *Journal of Interdisciplinary History* 2 [İlkbahar 1972]: 419-34).

³ Örneğin bakınız: Freud, *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, çev. ve ed. James Strachey (New York, 1965), s. 57.

Freud, çalışmasında, dışsal gerçekliği çeşitli şekillerde tasarlamıştı.⁴ Freud'un en erken çalışmasında, cinsel travmanın, gerçek dışsal olaylardan, örneğin ebeveyn ayartmasından ileri geldiği üzerinde durulmuştu. Ancak Freud, hastalarının bu olaylara yönelik betimlemelerinin genellikle fantezi olduğunu ve aslında hiç meydana gelmediklerini öğrendi.⁵ Freud bu keşfe, dikkatini dışsal olaylardan içsel olanlara kaydırarak, ayartmanın ve diğer travmatik olayların etiyolojik rolünün yerine içgüdüsel çatışmayı koymakla karşılık verdi. Dışsal olaylar meydana gelsin ya da gelmesin, gerçekten önemi olan şeyin, güdünün dışavurumunu baskılama ihtiyacına dayanan bir inşa olan bireyin gerçeklik inşası olduğu sonucuna vardı.⁶

Freud, bu kavrayışı, bireyler ile toplum arasındakiler de dahil, bütün ilişkilere genelledi. Toplumun, insanlardan, düzene hizmet adına içgüdüsel memnuniyetin terkinde talep ettiği pozisyonunu aldı. Bununla birlikte, Freud, içgüdüsel isteklerin memnuniyete dönük süregelen baskısından dolayı, insan ile toplum arasındaki çatışmanın sürekli ve kaçınılmaz olduğuna hükmetti. Güdü ve gerçeklik, uzlaşmaz bir şekilde birbirlerine karşıt olan güçlerdi ve insanlar, toplum hayatında her zaman huzursuz ve hoşnutsuz olmaya mahkumdu. İnsanlar, değer verdikleri arzularının çoğunu tatmin edemezdi; toplumsal olarak amaca dönük ikameleri kabul etmek durumundaydılar. Bunu yapma becerileri, süpergoda özümşenen, insanın cinsellik ve saldırganlık güdülerinin bastırılmasına hizmet eden ahlaki buyruklardan kaynaklanmaktaydı.

Daha sonra Freud, dışsal gerçekliği, insanları topluma ve toplumun kurumlarına yönlendiren kültürel ve ahlaki değerler ve normlar ağı olarak

---

⁴ Gerçeklikle ilgili olarak burada tartışılan kavramlara ek olarak, Freud, ortaya daha gelişigüzel öneriler de atmıştır. Örneğin, *General Introduction to Psychoanalysis*, çev. Joan Riviere (New York, 1968), s. 321'de (bundan sonra *Introductory Lectures* olarak anılacaktır) Freud, toplumun, cinselliği baskı altına alma dürtüsünün temelinde ekonomik olduğunu gözlemler. *Civilization and Its Discontents*, çev. ve ed. James Strachey (New York, 1962), s. 27 n.'de, hayatın sevk ve idaresinde işin önemini, insanları gerçekliğe ve topluma bağlayarak değerlendirir. Fakat bu tür cümleler, sistematik bir bağlamda hiçbir anlam ifade etmezler.

⁵ Freud'un ilk savunma teorisi, güdü kateksisine değil, bir gerçeklik deneyiminin etki ve anlamına karşıydı. (Bakınız: Robert Wallerstein, "Psychoanalytic Reflections on the Problem of Reality," *Journal of the American Psychoanalytic Association* 21, no. 1 [1973]: 9-10; bundan sonra *J. Amer. Psychoanal. Assn.* şeklinde gösterilecek).

⁶ Bundan sonra, Freud'un, problemleri kısmen aktüel travmatik olaylardan kaynaklanan hastaları oldu. Fakat sonunda, Freud'un içsel gerçeklikle kastettiği şey, eyleme bilinçdışı girdi olup, bir olayın gerçekten de meydana gelmesi ya da muhayyel olması mesele değildi; önemli olan, örtük anılandı. Bu noktada, Freud'un, *Introductory Lectures*'daki yorumlarına bakınız, ss. 376-77.

tasarladı. Sosyolojik ifadelerle, bu tür ahlaki buyruklar, ekonomik, politik, ailevi, dinsel ve diğer kurumlara ilişkin davranışa yol göstermeye ve onu yapılandırmaya, tıpkı tabakalaşma ve prestijin dağılımı ile ilgili toplumsal dizgeler gibi, otorite yapılarının ve legal sistemlerin karakterini tanımlamaya hizmet ediyordu. Davranışın bu normatif aşaması kesinlikle bilinçli olmayabilirdi, fakat toplumda davranışın değerlendirilmesi ile ilgili inançları ve duyguları ve buna dönük standartları kuşattığı noktada yeterince gerçektir.

Toplumsal gerçekliğe dönük normatif yönelim çok önemlidir, fakat tarihsel analizin amaçları açısından yeterli değildir. Buna, aktüel davranışla ilgili sosyolojik bir kavram, Freud'un aslında göz önünde bulundurduğu, ancak sonra nedensel bir kanıyla ıskartaya çıkardığı bir kavram eklemeliyiz. İnsanların aktüel davranışına dönük bu odak (aslında ebeveynlerin ve diğerlerinin çocuklara dönük davranışları ile ilgili olsa da, burada bütün interaktif davranışı kapsayacak şekilde genişletilmesi uygun olan) dışsal gerçekliğe dair herhangi bir kapsamlı nosyonda yeniden bütünleştirilmelidir. Buna karşın, davranışın ahlaki ve aktüel aşamaları, analitik ve pratik olarak barizdir. İnsanlar, uygun davranışa dönük genel bir yönelim açısından yaklaştıkları çeşitli rollere dahil olmaya başlamışlardır. Fakat insanlar bu rolleri gerçek koşulların ışığında yorumlamalıdır ve böyle bir yoruma gelince, ortada hatırı sayılır bir serbestlik bulunmalıdır. Gerçekten, bir kimsenin aktüel bir durumda uygun davranışı tanımlaması, herhangi bir yıkıcı suçluluk duygusuna neden olmadan ahlaki kodların bozulmasını hızlandırabilir.

Dışsal gerçekliğin, Freud'un hiçbir zaman *sistematik olarak* üzerinde durmadığı üçüncü bir yönü daha vardır: Herhangi bir toplumun, bu tür faktörlerle, doğal kaynaklar, fiziksel çevre ve demografi olarak yüz yüze gelmek durumunda olduğu koşullar. Kaynakların varlığı ya da yokluğu, çoğu insanın eylemlerinde göz önünde bulundurmak zorunda olduğu bir faktör olsa da, fantezinin ya da arzunun sonucu değildir. Bir toplumda bulunan erkeklerin kadınlara oranı bile davranış etkileri (örneğin, evlilik ya da cinsel pratik ile ilgili örnekler). Dışsal olaylar, böyle durumlarda, fantezi ve arzu da dahil, gerçekliğe dönük yönelimleri biçimlendirir. Diğerleri kadar iyi bir irade, sorunun her zaman Freud'un görmek istediği gibi değil, başka bir şekilde görülmesine de yol gösterir.

Freud, dışsal gerçekliğin davranış üzerindeki etkisini azaltma eğiliminde olsa da, problem hakkında teori ortaya koymaya devam ettiğini bu bağlamda not etmek önemlidir. Freud, dışsal gerçeklik meselesini teorisinin son

tashihlerinde, *The Ego and the Id* (1923) ve ayrıca *Inhibitions, Symptoms and Anxiety* (1926) isimli eserlerinde en etkin bir biçimde tamamladı.⁷ Freud bu çalışmalarda, sevilen kişiler tarafından etkilenen ve onlarla ilişkili olan çocukların da dahil olduğu yöntemler hakkındaki düşünceleri kapsayan psikososyal bir pozisyonun bazı temel unsurlarının taslağını çizdi. Freud, karakteri, ilk olarak ebeveynler, daha sonra da diğer otoriter kişiler olmak üzere, sevilen figürlerle kurulan ilişkilerin gücü üzerine inşa edilen bir şey olarak gördü. Bu karakter gelişim süreci, dışsal cinsel objelerden vazgeçmeyi, fakat gerçekte, onları, “yalnızca, objenin ego içinde bir kurulumu şeklinde tanımlanabilen egonun değişimi” yoluyla psişe içinde korumayı gerektiriyordu.

Bu “kimlik saptama” sürecinin içerimleri açıktır: bu süreç vasıtasıyla, toplumsal olarak uygun davranış örnekleri çocuğa aktarılır. Fakat daha da önemlisi, Freud, bu sürecin, obje bağlarının *deseksüalizasyonu* ile sonuçlandığını düşünür. Kimlik saptama, “obje libidosunun narsistik libidoya dönüşümünü” temsil eder; burada bir “cinsel hedeflerin terki, bir deseksüalizasyon –bu yüzden de bir tür süblimasyon” olduğu iması vardır.⁸ Freud sonradan, örneğin, olgunlaşma ile gelen gerçeklik testi kapasitesini işaret ederek bu pozisyonun öneminin altını çizmiştir:

⁷ Freud’un, *Inhibitions, Symptoms and Anxiety* isimli eserinde, gerçeklik adaptasyonları problemlere döndüğü ve bir ego otonomisi kavramı için teorik temel inşa ettiğine daha önce işaret edilmişti (Peter Barglow ve Leo Sadow, “Visual Perception: Its Development and Maturation from Birth to Adulthood,” *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 19, no. 3 [1971]: 435). Ernst Kris, 1947 yılında, anksiyete ile ilgili çalışmasında, Freud’un yeniden formüleştirmelerinin, o zaman fark edilenden ve bizzat Freud’un bildiğinden daha öteye uzandığını fark etti (“Problem in Clinical Research: Discussion Remarks,” *American Journal of Orthopsychiatry* 17 [1947]: 210). Dışsal gerçekliğe dönük bu yönelişin psikanalitik yorumun doğasını nasıl değiştirdiğine, burada toplumdaki kadınların problemlerine dair bir örnek için bakınız: Robert Seidenberg, “The Trauma of Eventlessness,” *Psychoanalytic Review* 59, no. 1 (İlkbahar 1972): 95-109 (bundan sonra *Psychoanal. Rev.* şeklinde gösterilecek).

⁸ Sigmund Freud, *The Ego and the Id*, Çev. Joan Riviere, ed. James Strachey (New York, 1962), ss. 20, 36. Freud’un, “toplumsal duygular, ayınsına [süperego] sahip olma temelinde diğer insanlarla özdeşleşmeye dayanır” şeklinde sonuca ulaşarak, sosyolojik önemi doğrudan doğruya bu sürece bağladığı söylenebilir (aynı yer, s. 27). Erikson’un terimleriyle, “Çocuklar, gelişimlerinin farklı evrelerinde, insanların, kendilerini en çok etkileyen *rol görünümüne*, realitede ya da fantezide, yakınlık hissederler. Örneğin, ebeveynleriyle özdeşleşmeleri, kesinlikle fazlaca değer biçilmiş ve sağlıksız bir biçimde kavranmış vücut bölümlerine, yeteneklere ve rol görünümüne odaklanır. Üstelik bu rol görünümüleri, toplumsal geçerliliklerinden dolayı değil... yalnızca kademeli olarak toplumsal realitenin daha gerçekçi bir tahminine yol veren çocuğa özgü fantezinin doğasından dolayı benimsenirler” (Erik Erikson, “Identity and the Life Cycle,” *Psychological Issues* 1 [1959]: 112; italikler metnin orijinalinde mevcut).

“Gelişim esnasında süperegö da ebeveynlerin yerine geçenlerin etkisini üstlenir –eğitmenler, öğretmenler, ideal modeller olarak seçilen insanlar. *Genellikle asıl ebeveynvârî figürlerden giderek uzaklaşır...* Bir çocuğun, hayatının farklı dönemlerinde, ebeveynine dönük farklı bir değerlendirme biçimine sahip olduğu da unutulmamalıdır. Ödip kompleksi yerini süperegöya bıraktığı zaman, tam anlamıyla olağanüstü şeyler olur; fakat daha sonra bunun çoğu kaybolur.”⁹

Freud, ego gelişimi teorisine başka birçok açıdan önemli ölçüde katkı sağlamıştır.¹⁰ Bununla birlikte esas önemli nokta, onun, benzer nitelikteki diğer

---

⁹ Buradaki malzeme, Henri Parens ve Leon J. Saul’un *Dependence in Man* adlı eserinden (New York, 1971), ss. 49-53, uyarlanmıştır; alıntı, sayfa 50’de bulunabilir (italikler eklenmiştir). Bu çalışmayı, tartışmanın, işaret ettiğimiz noktaya odaklanmış olmasından dolayı seçtik. Okuyucu, buraya, Freud’un, psikik yapının “hayatın zorunlulukları tarafından geliştirildiği” düşüncesini not edebilir ki, uyarlamalı bir sistem olarak ego, idin arzularının tatminine dönük standartlar edinir ve ego, “dış dünyayı da hesaba katarak tatmin sağlayacak en uygun ve en az tehlikeli yöntemi” takip etmeye eğilimlidir. Egoya yapılan vurgu ve egonun realiteye uyarlanması en önemlisidir. Freud’un, “merhum” ebeveynlerle özdeşleşmenin yalnızca egoyu etkilediğini düşündüğü not edilmelidir. Bununla birlikte, çok geçmeden Robert Waelder, süperegönun da aynı zamanda ve benzer şekillerde değişmesi gerektiğini (aynı yerde) göstermiştir.

¹⁰ Freud, bu dönemdeki anksiyete sorununa, özellikle çocuklukta sevilen figürlerden ayrışma konusunda, esas anksiyeteye dönük kapasitenin önemini vurgulayarak özel ilgi göstermiştir. Çocukluğa özgü bu anksiyete egemenliği, regresif dönemlerden ziyade gerçekçi yetişkin yaşamındaki tehlikeli durumlarla ilgilendiğinden dolayı paradigmatik olmuştur. Freud, sevilen figürlerden ayrışmanın evre-özgü formlarını tasarlamıştır; bu tür ayrışmalarla ilişkili anksiyeteyi kontrol etme kapasitesi, bireyi, ego otonomisi ve farklılaşmasının daha üst bir düzeye getirir (bakınız: Freud, *The Problem of Anxiety*, çev. Henry Alden Bunker [New York, 1963]). Robert White, Freud’un anksiyete organizasyonu teorisinin, kendisi için, anksiyeteyi libido ve saldırganlık ile eşit derecede bir motivasyon güdüsü konumuna koyma noktasında yeterince zorlayıcı olduğunu ileri sürmüştür (“Ego and Reality in Psychoanalytic Theory,” *Psychological Issues*, monografi 11 [New York, 1963]). Bunun dışında ayrışma-bireyleşmeye neyin göndermede bulunduğu problemi ile ilgili olarak bakınız: örneğin, Margaret Mahler, “On the First Three Sub-Phases of the Separation-Individuation Process,” *International Journal of Psychoanalysis* 53 (3): 333-38 (bundan sonra *Int. J. Psychoanal.* olarak zikredilecek). Mahler ayrıca burada, obje kaybına, olgunlaşma ile ilgili deneyim olarak ve ayrışma-bireyleşmeye yaşam çevriminin tamamı açısından göndermede bulunur. İkinci sorun ile ilgili olarak bakınız: Muriel C. Winestine, ve Irwin M. Marcus, “The Experience of Separation-Individuation in Infancy and Its Reverberations through the Course of Life,” *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 21, no. 1 (1973): sırasıyla 135-54 ve 155-67. Özetlemiş olduğumuz gelişmeler, son zamanlarda bunların tartışma konusu edildiği gibi narsizm problemlerine de

fikirlerle birlikte, insanın ayrışmayı başarma becerisi ve obje bağlarının deseksüalizasyonu ile ilgili fikirlerinin, kendisinden sonra, içgüdüsel kökenlerinden görece bağımsız olabilen ve olan düşünceler ve karakter özelliklerine işaret eden “ikincil otonomi” kavramının oluşmasına yol göstermesidir. Bu kavramlar, birlikte, psikanalizde bir ego gelişimi ve ego otonomisi teorisine, yalnızca güdülerden değil, aynı zamanda otorite figürlerinden de görece bağımsız olacak olan bir insan kapasitesi algısına yol göstermiştir.

Erikson, Freud’un ego otonomisinin gelişimi ile ilgili formülasyonunu, bu sürecin etkilerini yalnızca çocukluk döneminde değil, hayat çevriminin tamamında betimleyerek geliştirmiştir. Üstelik Erikson, ego gelişimi sürecini, toplumsal düzenin spesifik yönlerine bağlamıştır. Örneğin o, bir toplumdaki kimlik oluşumunun “ekonomik fırsatlara, gerçekleşmesi mümkün ideallere ve mevcut tekniklere” dayandığını gözlemlemiştir. Erikson’un kimlik oluşumu nosyonu, bireylerin, cinsel ve ailesel varlıklar olmaktan ziyade, ebeveynleriyle birlikte işçiler ve geleneğin taşıyıcıları olarak yeniden tanımlanmaları önerisini içermektedir ve o aynı zamanda, “iş uzmanlığının, herhangi bir kültürde kimlik oluşumunun belkemiği olduğunu” ileri sürer.

Ayrıca Erikson’un kimlik kavramı, bireylerin, egonun zorunlu destekçileri olarak toplumsal fonksiyonlar ile statüyü geliştirmeleri gerektiğini ima eder; özsaygı, bir kimsenin kavranabilir bir toplumsal gerçeklik içerisinde tanımlanmış bir kişilik geliştirmesine inanmaktan kaçınır.¹¹ O halde kimlik geliştirme ve diğer gelişimsel süreçler vasıtasıyla, bireyler sevilen objelerden daha bağımsız hale gelir ve böylece, ailenin dışında yükümlülük ve mükafatların organize edildiği toplumsal bir durumu kabul etmeleri mümkün

---

dahil edilecektir. Bakınız: örneğin, Heinz Kohut, *The Analysis of the Self* (New York, 1971); Otto F. Kernberg, “Factors in the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personalities,” *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 18, no. 1 (1970):51-85; ve, burada göz önünde bulundurduğumuz toplumsal koşullar konusunda, Gregory Rochlin, *Man’s Aggression: The Defense of the Self* (Boston, 1973). Psikanalitik incelemenin bu farklı özelliklerinin birbirleri ile ne şekilde ilişkili olduklarını söylemek henüz mümkün değildir; disiplin, sistematik şekilde basit bir gözden geçirmeye açık değildir. Hiçbir durumda, bunu kavramsal olarak ailenin ötesine genişletmenin herhangi bir yöntemi yoktur. Bu, psikotarihçilerin, kendilerini ilgilendirenin ne olduğu konusundaki acizliğinin çok spesifik bir kaynağını temsil etmektedir: bir insanın ya da insanların hayatının yaşadıkları dünya ve zamanla ilişkilerinin ne olduğu.

¹¹ Erikson, ss. 128, 163, 111, 89.

olabilir.¹² Ego ilgileri olarak görünür olan libido bireyden cemaate aktarıldığı zaman bireyler bütünüyle gruba ve toplumsal hayata entegre olurlar.

Kısaca Freud ve Erikson, odaklanma için gerekli olan şeyin yalnızca biyolojik ihtiyaçlar ve güdü baskıları değil, aynı zamanda *ego gereksinimleri* olduğunu da ileri sürerler.¹³ Ego ilgileri olarak görünür olan bireye aktarılmış libido, özümsemiş standartlar ve beklentiler açısından, karakter özelliklerinin ifadesinin ve eylemin temelidir. Demek ki bu ego ilgileri, olgun birey ve toplum arasındaki birincil bağı temsil eder. Bu bağın kapsamında statü, prestij ve mükafatlar gibi fonksiyonlar vardır. Ego ilgilerine göre eyleme becerisi, ego gereksinimlerini karşılama becerisi özsaygıyı destekler ve kimlik algısını korumaya hizmet eder. Kuşkusuz gelişigüzel örneklerde, güdü baskıları, çeşitli ve önceden bilinemez davranış formlarına yol açan eyleme kapasitesini baltalayabilir. Fakat sosyolojik bir zeminde, ego gereksinimlerine uygun hareket etme becerisi, genellikle “beklenen davranışa” ve böylelikle toplumsal istikrara öncülük eder.

Bundan dolayı şu sonuca varabiliriz: insanların öncelikle güdü ve savunma açısından ekonomik ya da politik süreçlerle ilişkili olduğunu varsaymak keyfi bir yaklaşımdır. Çoklu fonksiyonlar ilkesi (örneğin, her eylemin kişiliğin bütün aşamalarını, id, ego ve süperegoyu kapsadığı), bunun ötesinde, her eylemin en önemli özelliklerinin bilinçdışı olmaları olduğunu varsaymanın da keyfi olduğunu ileri sürer. İnsanlar, gerçekçi yöntemlerle el attıkları sorunlar ve meselelerle uğraşırlar.

Freud, gerçekçi davranışı tutarlı ifadelerle açıklamak zorunda olduğundan dolayı, “deseksüalize edilmiş” nesne ilişkileri düşüncesini *zorunlu görmüştür*.¹⁴

---

¹² Bakınız: Roy Schafer, “An Overview of Heinz Hartmann’s Contribution to Psychoanalysis,” *Int. J. Psychoanal.* 51, no. 4 (1970): 434; Erikson, birçok yerde geçer; Talcott Parsons, *Social Structure and Personality* (New York, 1964).

¹³ Bakınız: Rose Edgumbe ve Marion Burgner, “Some Problems in the Conceptualization of Early Object Relationships, 1. kısım,” *Psychoanalytic Study of the Child* 27 (1972): 283-314 (bundan sonra *Psychoanal. Stud. Child* olarak gösterilecek).

¹⁴ Bu hususun içerimlerini anlamının en iyi yolu, sırası gelince üç farklı noktaya göndermede bulunan ego ile ilgili üç psikanalitik açıklamayı not etmektir. Freud 1917’de şöyle yazmıştır: “cinsel içgüdülerimizin canlılığı bütünüyle evcilleştirilemez, çünkü onlar bizzat bilinçdışı olan zihinsel süreçlerdir, yalnızca egoya ulaşırlar, eksik ve güvenilirmez sezgiler sayesinde onun kontrolü altına girerler –bu iki keşif şöyle bir ifadeye kadar uzanır: *ego, kendi evinin efendisi değildir*” (“A Difficulty in the Path of Psychoanalysis,” *The Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*, çev. ve ed. James Strachey, c. 17 [Londra, 1955], s. 143; (bundan sonra eserin başlığı, cilt ve sayfa numarası gösterilecektir; Freud’un italikleri). Kurt Eissler, Freud’un anksiyete teorisinde daha sonra yaptığı tashihi tartışırken şöyle yazar: “okuyucu,

Erikson, belirli bağlamlardaki davranış gözlemlerini kökleştirmek için gerekli olmasından dolayı, Freud'un önerilerine psikososyal bir boyut ekledi. Fakat teoriye yapılan bu eklemeler, psikanaliz için ciddi problemler üretti. Özdeşleşme, içselleştirme ve bu türden süreçler, karakter özellikleri ve dürtülerin güdülerden bağımsız olduğunu ya da olabileceğini ileri sürerler. Fanteziden kaynaklanan içgüdüsel çatışmalara yapılan vurgudan türeyen klasik pozisyon ise ters yöne işaret eder:

“Sonuç, ego psikolojisinin psikanalitik güdü teorisinden sürekli bir şekilde uzaklaşmasıdır. Ego psikolojisi, davranışın esnekliğini, kavramsal olarak uyarımdan “özerk olmak” gibi bir olguyu, tercih ve irade kapasitelerini, yeteneklerin ve zekanın gelişimini dikkate almak zorundadır.... Ego, sözde kendi uydusu olan güdüye açıkça ikincil olduğu sürece, üstesinden gelinemez zorluk yoktur. Ancak cinsel olmayan güdülerin gittikçe artan ve temel güdülere kolaylıkla bağlanamayan tanıklığı ve güdü tatmininin gerçekleştirilmesi ile savunma mekanizmasının işler hale getirilmesinden ziyade uyarlamalı güdülerini birleştirme gerekliliğiyle, teori gerçekten de parçalara ayrılmıştır.”¹⁵

Freud'un anksiyete ile ilgili 1926 tarihli çalışmasını, bir zamanlar anksiyete işaretinin etkisi ile donatılmış olan egonun tehlikeli dip akıntıları ve geri akıntıları bulunan tekinsiz sulara seyretmek için güçlü ve iyi hazırlanmış olduğu izlenimini edinmeksizin bitiremez” (Weinstein ve Platt'ten alıntılanmıştır, *Psychoanalytic Sociology*, ss. 50-51). Ayrıca Freud'un ego direnci ve buna zıt olan 1917 tarihli ifadeleri ile ilgili diğer birçok ifadesi için Weinstein ve Platt'e bakınız, yukarıya. Son olarak, yakın zamanlarda Heinz Kohut şöyle demiştir: “Ego otonomisi için bir yer vardır; atın *üstünde olmayan* binici; özellikle gözlemlerinin girdisini incelerken soğukkanlılıkla ve sakinçe düşünürken insan. Fakat ego egemenliği için de bir yer vardır: atın *üstünde* binici; kendi içindeki güçlere karşılık verirken insan; ya da hedeflerini şekillendirirken ve çevreye dönük temel reaksiyonlarını biçimlendirirken; tarihin sahnelenmesinde etkin bir katılımcı olarak insan.” Kuşkusuz Freud'un da kabul ettiği gibi, binici sıklıkla atın üzerinden fırlatılmıştır; bireysel ve toplumsal felaketler vardır ve beşeri durum, daimi bir yüz karası olarak var olmaya devam etmektedir. Fakat beşeri kıyafetsizlik hikayenin tamamı değildir ve deneyimin, yalnızca regresif boyutunu değil, bütün boyutlarını birleştirmenin çaresini bulmak gerekmektedir (Heinz Kohut, “Narcissism, and Narcissistic Rage,” *Psychoanal. Stud. Child* 27 [1972]: 365-66).

¹⁵ Freud esasen, içsel gerçeklik derken, bilinçdışı girdilerin harekete geçişini kastetmekteydi. Fakat aynı zamanda Freud, belli ki, bilinç kontrolünün aşamaları ve ego dinamikleri hakkında önemli fikirlere sahipti. Zorluk, halihazırda bunu yapmaya çalışan analistler olsa da, en dikkate değer olanı Roy Schafer'dir, iki pozisyonun bütünleştirilememesidir. Alıntı George S. Klein'den, “The Ego in Psychoanalysis –a Concept in Search of an Identity,” *Psychoanal. Rev.* 56, no. 4 (1969-1970): 520. Aslında Klein, zamansız ölümüne kadar, Freud'un metateorisinin

Bu son nokta, çok önemli bir sosyolojik mesele ile daha fazla ilişkilidir. Toplum hayatına dair klasik psikanalitik bakış açısı, işaret etmiş olduğumuz gibi, güdülerin sürekli-bastırılan arzularından dolayı, birey ve toplum arasındaki çatışmanın kaçınılmazlığını vurgulamaktadır. Fakat, aslına bakılırsa zıt sonuca ulaştığını savunduğumuz çağdaş psikanalitik teori: (güdü-yönelimli parçalayıcı olmaktan ziyade) ego-yönelimli tümleyici davranış, gündelik hayatın eleştirel bir özelliğidir. Böylece, örneğin, özdeşleşmenin “[toplumsal bir] objeye dönük bir bağlılıkla güdülenen genelleştirilmiş ... değerlerin, tutumların, inançların kazanılması”¹⁶ olarak tanımlanmasından dolayı, Freud’un cezalandırıcı süperego düşüncesini “müşfik ve aziz bir süperego”¹⁷ düşüncesiyle

---

önde gelen tenkitçisiydi. Ayrıca bakınız, Klein, “Freud’s Two Theories of Sexuality,” *Clinical-Cognitive Psychology: Modes and Integrations*, ed. Louis Breger (Englewood Cliffs, N. J., 1969), ss. 136-81; “The Vital Pleasures,” *Psychoanalysis and Contemporary Science: An Annual of Integrative and Interdisciplinary Studies*, C. 1, ed. R. R. Holt ve E. Peterfreund (New York, 1972), ss. 181-205; ve “Two Theories or One?” *Bulletin of the Menninger Clinic* 37, no. 2 (Mart 1973): 102-32. Bu çetrefilli mesele ilgili olarak ayrıca bakınız: Roy Schafer, “An Overview of Heinz Hartmann’s Contribution to Psychoanalysis”; ve Robert R. Holt, “Beyond Vitalism and Mechanism: Freud’s Concept of Psychic Energy,” *Historical Roots of Contemporary Psychology*, ed. Benjamin Wolman (New York, 1968), ss. 196-226. Kuşkusuz, Freud’un pozisyonu da savunulmuştur; örneğin bakınız: Victor H. Rosen, “The Role of Metapsychology in Therapeutic Interpretation,” *Currents in Psychoanalysis*, ed. Irwin M. Marcus (New York, 1971), ss. 305-16. Güdüsel kökenlerinden bağımsız olan düşünce süreçleri ve karakter özellikleri ile ilgili olarak bakınız: örneğin, Anna Freud, “The Mutual Influences in the Development of Ego and Id,” *Psychoanal. Stud. Child* 7 (1952): 49. O, narsistik, teşhirci, saldırgan ve ömür boyu süren diğer eğilimlerden kaynaklanan ego ilgilerinin, tıpkı değerli “yüceltmeler” gibi, kendilerine yol gösteren ilk kısmı içgüdünün akıbetine bakılmaksızın, deneyimden anlaşılmakta olduğunu yazar. Böylece, karakter özellikleri, “ikincil otonomi”nin bir fonksiyonu haline gelebilir ve yalnızca güdü ve savunma açısından açıklanamaz. Ayrıca bakınız: Rudolph M. Loewenstein, “Ego Autonomy and Psychoanalytic Technique,” *Psychoanalytic Quarterly* 41, no. 1 (1972): 3 (bundan sonra *Psychoanal. Quart.* şeklinde zikredilecek.).

¹⁶ W. W. Meissner, “Notes on Identification, 2. kısım,” *Psychoanal. Quart.* 40, no. 2 (1971): 282.

¹⁷ Roy Schafer, “The Loving and Beloved Superego in Freud’s Structural Theory,” *Psychoanal. Stud. Child* 15 (1960): 163-88’de, Freud’un, neden yalnızca süperegonun cezalandırıcı özelliklerine odaklandığını açıklar; Schafer ayrıca, Freud’un, bizzat Schafer’in bu çalışmada geliştirmiş olduğu bir pozisyon olan “müşfik” bir süperego düşüncesini ortaya attığını da açıklar. Schafer’in yazdığı gibi, “[Freud’un] temel teorik pozisyonunun bulunduğu bu öteki zemin, soruna dolaylı olarak işaret etse de, doğrudan çözüme dönük herhangi bir ilerleme sağlamaz. Örneğin, genellikle ego direnci dediğimiz şey, bu bağlantıda, ego ve süperego arasındaki karşılıklı ilişkilerin bir nedeni olarak görülür; adaptasyonda kullanılmak üzere egoda mevcut bulunan enerjilerin ulaşılabilirliğinin ve olası niceliğinin, büyük ölçüde müşfik ve dürüst bir egoya dayanmakta olduğu görülmektedir. Şüphesiz Schafer, bu çalışmada

tamamlamak, egonun tümleyici fonksiyonlarına paralel olarak süperegoya toplumsal olarak tümleyici bir fonksiyon önermek teorik olarak gerekli hale gelir.¹⁸

Freud'un olağanüstü kültürel cazibesi, büyük ölçüde onun medeniyet eleştirisinden, başka bir deyişle, sürekli gerilim duygusundan, insan ve toplum arasındaki yabancılaşmadan ileri gelmekteydi ve eli kulağında olan başkaldırı, ifadesini, "bastırılmış olanın geri dönüşü" düşüncesinde buluyordu. Fakat Freud'un bu yönelimi, bireysel psikolojiden kaynaklanmaktadır ve o, yalnızca birey ile toplum arasındaki çatışmaya uygulanabilir.¹⁹

---

kullanılan insanbiçimci ve mekanistik dili kabul etmeyecektir, fakat ilke, aynen olduğu gibi varlığını sürdürecektir (aynı yerde, ss. 169-70, 175).

¹⁸ Çağdaş psikanalitik literatüre aşina olan okurlar, süperegonun cezalandırıcı olmayan, tümleyici fonksiyonları ile ilgili bu düşünce karşısında şaşkına kapılmamalıdır. Erikson'un, yine onun, ilişkilerin "karşılıklılığı" kavramıyla birleşen verili bir toplumsal mekan ve zamandaki bireysel gelişme kavramı, ego ve süperegonun tümleyici fonksiyonlarına işaret eder. Benzer şekilde, Heinz Hartmann, kariyerinin sonuna doğru, tam olarak bu sonuca ulaşmıştı. Şöyle ki; bireyin toplumla ilişkisi salt bir düşmanınki gibi olamaz, teorik ifadelerle, tümleyici fonksiyonları ve davranışı içermek, hatta vurgulamak zorundadır. Erikson'un ilişkilerin "karşılıklılığı" kavramı ve belirli bir sosyal ve zamansal zeminde bireysel kişiliğin gelişimi ile ilgili olarak bakınız: David Rapaport'un, Erikson'un "Identity and the Life Cycle" adlı eseri için kaleme aldığı giriş, s. 15. Heinz Hartmann'ın değişen görüşleri ile ilgili olarak bakınız: Schafer, "Heinz Hartmann's Contribution to Psychoanalysis," s. 436. Kuşkusuz Freud, aynı zamanda cezalandırıcı süperego bağlamında ve egonun sentez kapasitelerini hiçe sayarcasına, toplumsal anlamda tümleyici olan eylem tasarlamıştı. Örneğin Freud, saplantılı davranışın özel bir inanç olduğunu ve bu inancın da toplumsal bir saplantı olduğunu açıklamıştı. Bununla birlikte, inanç insanların hastalıktan korunmasına hizmet ediyordu. Bundan dolayı Freud, nevrotik davranıştaki artışın, inancın azalan etkisinden kaynaklandığını düşünmekteydi. Fakat bu bağlamda, toplumsal eylem, tümleyici özelliklerinde her zaman regresiftir.

¹⁹ Herbert Marcuse, elbette aynı fikirde değildir; aslında o, *Eros and Civilization*'da (New York, 1962) bütünüyle karşı yönde bir pozisyon almıştır. Burada Marcuse'ün pozisyonunu tartışmayacağız, fakat bu çalışmada ima edilen, psikanalitik teori ile Marx'ın tarih ve toplumsal değişme yönelimi arasındaki ilişkinin altını çizmek isteriz. Geçmişte, Freud'un düşüncesini Marx'a bağlama girişimleri güdü teorisine odaklanmaktaydı. Bu, açık bir biçimde Marcuse'ün yaklaşımının temelidir, fakat o, elbette bundan çok daha fazla kapsamlıdır [örneğin bakınız: Wolf Lepenies ve Helmut Nolte, "Experimental Anthropology and Emancipatory Practise (Marx ve Freud Üzerine)," *International Journal of Sociology* 2, no. 1 (Bahar 1972): 4-52]. Bu yaklaşım, güdü tanımlamaları ve (örneğin, karakterin değişmezliğini ima eden) psikanalizde genel olarak anlaşıldığı haliyle özümsemiş ahlak koşulları konusunda Marx ve Freud arasındaki analitik uyumsuzlukların üstesinden gelemediğinden dolayı ikna edici değildir. İlk olarak, işaret edilmiş olduğu üzere, konu ile ilgili anlaşmazlığın iki paradigmatik formu vardır: Freud insan ile toplum arasındaki çatışmayı, Marx ise toplum içindeki gruplar arasındaki çatışmayı vurgular. Fakat bunun da ötesinde, Freud, dinamik olarak bastırılmış olanın, güdülerin ve bilinçdışının altını çizer; Marx ise sosyal gerçeklik ile çıkara ve gerekliliğe dayanan ego-yönelimli kararların. Freud, kültür karşısındaki bütün bireylerin

Aksine, toplum içindeki rakip gruplarla ilgili sosyolojik bir çalışma, gerçekliğe, içselleştirilmiş ideallere ve psişik ve toplumsal yapıların tümleyici yönlerine dönük ego yönelimlerine odaklanan psikanalitik düşüncenin yalnızca bu yönlerinden türeyebilir. Radikal eleştirilenler, bu tümleyici vurgudan dolayı ego psikolojisine tam anlamıyla düşmanlık beslemişlerdir. Böyle bir çerçevenin içinde, başkaldırı ve dolayısıyla değişim güdüsü psikanalitik teoriden uzaklaşmış görünür. Fakat bu sorun değildir. Devrimsel değişimle ilgili ikna edici bir bakış açısı, yalnızca ego psikolojisinden değil, aynı zamanda tarihsel kanıtlarla daha tutarlı olan bir yöntemden de türeyebilir.

Psikanalistler güdü ve otonomi kavramlarıyla ortaya çıkan sorunları çözmek amacıyla disiplinlerini yeniden biçimlendirmek için mücadele

---

çinde bulunan yıkıcı eğilimlerin üzerinde önemle durmuş ve kontrolü, cezalandırıcı süperegonun bir işlevi olarak kavramıştır (bu sonucusu aşırı bir biçimde basitleştirilmişse de temelde doğrudur). Marx yıkıcı eğilimleri sınıflar arası biçiminde tonlamıştır, fakat sınıfların içinde tümleyici özellikleri, cezalandırıcı süperego ile herhangi bir paralellik kurmaksızın vurgulamıştır (yine bir aşırı basitleştirme, ancak işçilerle ilgili olarak temel anlamda doğru). Nihayetinde, Freud'un bireyindeki çatışmanın aktüel ifadesi, nevi şahsına münhasırdır (*Psychoanalytic Sociology*'de ve bu çalışmada, libidinal açıklamaya bu şekilde işaret ettik, fakat görünen o ki, Freud, ego fonksiyonlarının örneğinin aynı şekilde bireylerde de nevi şahsına münhasır olduğunu düşünmüştür). Marx'taki çatışmanın aktüel ifadesi sistematiktir. Daha spesifik olarak ifade edersek, Freud, çatışmanın, hazırlayıcı bir içsel faktör (libidinal fiksasyon –düşkünlük-) ve dışsal bir faktörden (früstrasyon –engellenme-) kaynaklandığını görmüştür –fakat dışsal faktör Freud'a göre rastlantısaldır. Marx'a gelince, şüphesiz, dışsal faktörler rastlantısal değil sistematiktir. (Bu konu ile ilgili olarak bakınız: Freud, *Introductory Lectures*, s. 355.) Yukarıda da işaret etmiş olduğumuz gibi, güdü koşullarındaki sistematik eylemi filogenetik önermeleri vasıtasıyla ifade etmek mümkündür. Fakat bu önermelerin geçerliliğini kabul etsek bile, toplumsal hareketlerin psişik ve demografik heterojenliğini açıklamak zor olacaktır. Örneğin, aynı sınıf ve aile çevrelerinden gelen insanların toplumsal bir çatışmada birbirine zıt kutuplarda bulunmalarının nedeni açık değildir. Bu, Marx'ın sosyolojik pozisyonunu kabul edebileceğimizi söylemek demek değildir; kategorilerin kullanımını ile ilgili olarak aşağıda özetlenmiş olan eleştiri, sınıf kategorisine de uygulanır. Yine de bu, Freud ile Marx arasındaki bağlantının güdü teorisinde değil, ego psikolojisinde olduğunu söylemek demektir. Freud'un metapsikolojisinin dilinde –analiz; genetik, dinamik, ekonomik, yapısal, topografik ve uyarlayıcı terimler açısından sunulur- ego yönelimi, özellikle uyarlayıcı faktörlere dayalıdır. “Uyarlayıcı,” kabaca, statüko ile uzlaşmak ve bundan dolayı da ideolojik olmak olarak tanımlanmıştır. Fakat bunu *Psychoanalytic Sociology*'nin dördüncü bölümünde açıklamış olduğumuz ve aşağıda yeniden işaret edeceğimiz gibi, uyarlayıcı tepkiler, toplumsal değişim bunları fonksiyon bozukluğu, takip edilebilir radikal eylem olarak açıkladığı zaman, içselleştirilmiş buyruklar açısından gerçekliğe hakim olma ihtiyacını içerir. Bu eylemin istemsizce başarısız olması ile ilgili bir varsayım olmadığı gibi, ya da başka bir şekilde söylersek, bu başarılı çözümlerin radikal eylemden sebeplenebilmesinin mümkün olması gibi, özellikle ana hatlarıyla belirttiğimiz mantıksal problemlerden dolayı, güdülerle ilgili sürekli vurgunun üstünlüğünü göremeyiz.

etmektedirler.²⁰ Bununla birlikte, psikanalistler, teoride gün yüzüne çıkan tümleyici vurgunun tarihle ilgili içerimlerini henüz incelememişler, otonomi teorisi ile güdü teorisi arasındaki ilişkinin keyfiyetini de çözememişlerdir. Nitekim, psikotarihçilerin geniş ölçüde her iki problemle ilgilenmekten kaçınmaları ve güdü ile savununun “güvenli” zeminini aramaları hemen hemen hiç şaşırtıcı değildir. Yine de bu pozisyon, tarihsel veriyi hiçbir zaman layıkıyla kuşatamaz; tarihçiler toplumdaki bütün eylemleri, güdü çatışmasına dönük sabit kişisel (ve nevi şahsına münhasır) koruyucu çözümler açısından genellemezler.

Psikotarihçiler, bu nedenle bu sorunları çözemeler ya da tarihe, deneysel olarak yeterli bir yaklaşım yaratma noktasında başarısız olurlar. Psikanalizin, güdüler ve ego ile ilgili merkezi önermeleri, bireysel ontogenetik gelişimi aydınlatırlar. Teorinin açıklayıcı gücü, bebeklikten geç yetişkinliğe kadar uzanan faaliyetin etkilerinde sabitlenmiştir. Fakat biz ister bireyleri ister grupları tartışalım, belirleyici mesele, çevredeki gerçek problemlere ilişkin ego gereksinimlerinin yerine getirilmesidir. Tarihçiler, ego gereksinimlerin karşılanması ihtiyacı tarafından çocukluk deneyiminden geride kalan faktörlere bağımlı olarak öne sürülen bütün bağlamsal ve çevresel değişkenleri ele alamazlar. Ontogenetik-ailesel yönelim, *terapi* için belirleyici olabilir, fakat tarih ile terapi arasındaki paralellikler sınırlı ve en iyi ihtimalle de tehlikelidir. Tarihçinin problemleri ile klinisyenin problemleri farklıdır.

Bu şartlarda, Erikson’un çalışması bile problematiktir. Bir yandan, Erikson’un yaşam çevrimi boyunca devam eden psikososyal evreler teorisi, halen, ontogenetik koşullardaki çocukluk çatışmasına odaklanarak bireylerin analizi yönünde yönlendirilmektedir.²¹ Öte yandan, Erikson, psikotarihte toplumsal düzen sorununu belirgin kılar ve ayrıca, yetişkinlerin toplumsal düzenin çeşitli boyutları hakkında karşılaştıkları gerçek çağ ve evre-özgü

²⁰ Örneğin bakınız: Roy Schafer, “Action: Its Place in Psychoanalytic Interpretation and Theory,” *Annual of Psychoanalysis*, C. 1 (New York, 1973), ss. 159-96. Ayrıca Klein’in çalışmasındaki göndermelere de bakınız (n. 15, yukarıda). Temel bir problem, Freud’un, güç ve enerji ile ilgili terimlerde kalıba dökülen metateorisidir. Bazı psikanalistler, mekanistik teoriyi, Freud’un, farklı bir dili, anlamlardan, niyetlerden ve amaçlardan birini kullanan klinik teorisinden ayırmak isterler. Bu probleme bir giriş olması mahiyetinde, Schafer’e ek olarak bakınız: Yukarıda da geçmiş olan Holt ve Peterfreund (n. 15, yukarıda), ss. 3-24.

²¹ Bu konuyla ilgili olarak bakınız: James T. Patterson, “The Use of Techno-Psychohistory,” Anne Jardin’in bir incelemesi *The First Henry Ford: A Study in Personality and Business Leadership* ve Sudhir Kakar’ın *Frederick Taylor: A Study in Personality and Innovation*’ı, *Journal of Interdisciplinary History* 2, no. 4 (İlkbahar 1972): 473-76, özellikle s. 475.

problemleri göz önünde bulundurur. Fakat Erikson'un teorisi o kadar müphemdir ki, psikotarihçiler onun örneklerini izleyemezler. Psikotarihçiler, Erikson'un çalışmasının önemli yönlerini, örneğin onun, ebeveynler ve çocuklar arasındaki evre-özgü, kenetleyici ve *tamamlayıcı* çatışmalar hakkındaki fikirlerini biyografi düzeyinde bile göz ardı etmeye eğilimlidirler.²²

Bununla birlikte, Erikson'un çalışmasının sosyal yapısal içerimleri, çok daha fazla önemlidir ve bunlar, sistematik olarak neredeyse hiç takip edilmemiş ya da eleştirel olarak dahi değerlendirilmemiştir. Psikotarihçiler bir dereceye kadar sosyolojik analiz yapmaya teşebbüs etmişler, kendilerini, Erikson'un çocukluk gelişimi ve ailevi sosyalleştirme hakkındaki düşünceleri üzerine yerleştirmişlerdir. Fakat aile, sosyolojik genellemeye dönük bir temel olarak zorluklar arz etmektedir.²³ Örneğin, bir kimse, verili bir toplumdaki *bütün* çocuklar şöyle dursun, aynı ailedeki çocuklar için bile hayatın psikodinamik sonuçlarını öngöremez ve bu, özellikle, sıklıkla psikotarihsel açıklamanın temeli olarak tercih edilen güdü ve savunularında mümkün değildir. Bir disiplinin yazarları, bütünleşmeye yönelik disiplinler gibi, değişkenleri, bambaşka bir şekilde basitleştirirler.²⁴ Fakat yararlanmanın ya da Erikson'un katkılarını eleştirel bir şekilde takip etmenin başarısız olduğu durumda, psikotarihçiler bu aşırılıklara sürüklenmişlerdir.

Böylece, devrimsel davranışın güdüsel ve duygusal önkoşullarını saptamaya kalkışan bir yazar, "devrimcinin basitleştirilmiş bir psikodinamik portresine" odaklanır. Devrimci davranışı etkileyen sosyal, ekonomik ve politik

---

²² L. David Levi, Helm Stierlin ve Robert J. Savard, "Fathers and Sons: The Interlocking Crisis of Integrity and Identity," *Psychiatry* 35, no. 1 (1972): 48-56.

²³ Erikson'un teorisi, kitle fenomeni çalışması için de başka problemler arz eder. Örneğin, kitle hareketleri çağ hatlarını (sınıf ve ötekide olduğu gibi) çaprazlama geçerler ve bunu açıklamak için bir referans çerçevesi gereklidir. Erikson bunu sağlayan tek kişi değildir. Şunu da belirtmeliyiz ki, sosyolojik analiz maksadıyla ailenin kullanımında ortaya çıkan problemleri psikanalistler de bizzat görmeye başlamışlardır; örneğin bakınız: Robert Wallerstein, "Psychoanalytic Perspectives on the Problem of Reality," *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 21, no. 1 (1973): 22; ve John A. Lindon, "A Psychoanalytic View of the Family: A Study of Family Member Interactions," *Psychoanalytic Forum* 3 (1969): 18-19. Ayrıca bakınız: Dale R. Meers, "Sexual Identity in the Ghetto," *Psychoanalytic Study of Society* 5 (1972): 116; ve Benjamin Nelson'un yorumları, David Herman ve Marie Coleman Nelson, "The Treatment of Psychosocial Masochism," *Psychoanal. Rev.* 60, no. 3 (Sonbahar 1973): 365. Frankfurt okulu tarafından geliştirilen psikososyal yönelim de ailevi sosyalleştirmenin değişmelerine dayanmaktaydı. Açıklamalarımız bu pozisyona da uygundur.

²⁴ Robert S. Wallerstein ve Neil J. Smelser, "Psychoanalysis and Sociology: Articulations and Applications," *Int. J. Psychoanal.* 50, no. 4 (1969): 693-710.

faktörler, elbette o kadar önemli olmayan faktörlere dönük bir imada bulunmaksızın, eşit tutulur. “Yine de, bu tür faktörler, devrimcinin psikolojisi az çok ihmal edilmiş olsa da, oldukça geniş ölçüde incelenmiştir.”²⁵

Fakat bu sosyal, ekonomik ve politik faktörler geniş ölçüde incelenmiş olsa da, psikolojik değişkenlerle bir bağlantı içinde sistematik olarak irdelenmemişlerdir. Tümlşik bir yaklaşımın amacı, bütünüyle diğer bireysel ve toplumsal evrelerle, psişik ve toplumsal gerçekliklerle bağlantı kurmaktır. *Hepsinin ötesinde, bireylerin (örneğin, devrimcilerin) psikolojisini analiz ederken, bu fenomenleri birbirlerinden ayırmanın ya da toplumsal düzeni sabit bir konumda tutmanın ve makul bir sonuca ulaşmanın bir yolu yoktur.* Toplumsal düzenin muayyen bir durumunun aktörü olarak, bizzat kendisinin koşullarından bağımsız olan bir “devrimcinin psikolojisi” diye bir şey yoktur. Yetişmenin herhangi bir özel biçimi, bir devrimci türünü tanımamıza ya da bir devrimciyi diğer insanlardan ayırt edebilmemize olanak sağlayan özel bir deneyim alanı yoktur.²⁶

O zaman, ego psikolojisini ve Erikson’un katkılarını içeren mevcut psikanaliz, grup fenomenini analiz etmek için yeterli değildir. Bu haliyle teori, dikkatini seçkin figürlerin biyografilerine yöneltmektedir. Fakat ontogenetik-ailevi faktörlere dönük daimi odak, psikanalizi, “devrimcinin psikolojisi” ile ilgili tartışmada söylenmek istediği gibi, tarih için bu aşamada bile problematik hale getirir. Üstelik, psikotarihçilerin çoğunluğu, gerçekte, bireysel biyografinin, bu kadar yoğun dikkati mazur gösterecek kadar önemli olduğuna inanmazlar. Yalnızca bu çelişki bile, bütün teşebbüsün şüpheli hale gelmesi için yeterlidir.

Özetlemiş olduğumuz ikilemin sonuçlarından kaçınmak için, psikotarihçiler, psikanalitik önermeleri, tarih tarafından ortaya konulan problemlerin ışığında yeniden değerlendirmek zorundadırlar. Ego ve egonun toplumsal gerçeklik ile uyum yöntemleri ile ilgili önermeleri kastediyoruz; hiçbir şey, insanların kendilerini günlük hayatın gerçek gereksinimlerine yönlendirme noktasında kullandıkları metotlarla ilgili yeterli bir teorik ve pratik

²⁵ E. Victor Wolfenstein, *The Revolutionary Personality* (Princeton, N.J., 1973), ss. 16, 23. Wolfenstein bir siyaset bilimcidir ve onun eseri, kendiliğinden psikotarihsel olmaktan ziyade, daha esaslı bir şekilde psikososyal olarak adlandırılmalıdır. Fakat herhangi bir bireysel analizi destekleyen varsayımların, psikotarihçiler tarafından genellikle kullanılmakta olanlarla aynı olmasından dolayı, aşağıda kendisi ile ilgili bir incelemeye yönelerek, çalışmayı bu koşullarda ele alabiliriz.

²⁶ Bakınız: Coles (n. 2, yukarıda), 1. kısım, pek çok yerde.

kavrayış kadar psikotarihe merkezi değildir.²⁷ Freud'un bu konulardaki kültürel ve tarihsel perspektiflerini eleştirdik, fakat aynı zamanda Freud'un tamamen bu konuyla ilgili olan klinik ve teorik çalışmasında mevcut olan önemli bir düşünce hattını da tanımlamış olduk.

Freud'un anksiyete teorisini (1926) yeniden formüleştirmesi, özellikle bu konuda çok önemlidir. Freud, içsel dinamiklere odaklanma konusunda ısrarcı olsa da, anksiyetenin içsel *ya da* dışsal nedenlerden kaynaklanabileceğine işaret etmişti. Fakat Anna Freud, on yıl sonra kaleme almış olduğu klasik yapıtı *The Ego and the Mechanisms of Defense*'de bu önermeyi tekrarlamıştır ve anksiyete kaynağı ister içsel ister dışsal olsun davranışın aynı olacağı noktasında daha fazla şey söylemiştir. Bir başka ifadeyle, Anna Freud, bu regresif deneyimin, davranışı kısıtlayan ve sınırlayan bu tür savunmacı manevralar gerektiren tehditkar bilinçdışı güdüler tarafından zorlanmış olabileceğini savunmuştur. Fakat o, bu türden deneyimin, içselleştirilmiş standartlara ve beklentilere göre davranma noktasında insanların kapasitesini etkileyen dışsal koşullar tarafından zorlanabileceğini de işaret etmeye devam etmiştir. İlk olarak, güdü regresyonu egoyu etkiler; ikinci olarak, realite problemlerine hükmetme acizliği tarafından zorlanan ego regresyonu güdülerini içerir.²⁸

Buradaki belirleyici nokta, -ego gereksinimlerini dışsal toplumsal faktörlere bağlama noktasındaki kaçınılmaz adım, tarihsel perspektiflere uygun psikanalitik gözlem yapmaktır- klasik güdü-gerçeklik paradigmasının tersine çevrilmesidir. Kaçınılmaz olarak, tarihsel bir bakış açısından, doğru perspektif güdü-egosu değil, ego-güdüleridir. Güdü ifadesi elbette önemlidir, fakat daha temel bir probleme dayanak olarak görülmelidir. Freud'un da ısrarla üzerinde durduğu gibi, toplumsal çatışma, güdülerin patlak vermesi sorunu değildir. Toplumsal çatışma, Freud'dan itibaren psikanaliz tarafından takip edilen doğrultuda ima edilen bir sonuç olarak, toplumdaki eylemin tümleyici temelleri değişim tarafından parçalandığı zaman ortaya çıkar. Kitle davranışı,

---

²⁷ Tarih ve psikanalizin ilgileri en açık şekilde bu noktada ayrışır. Çeşitli nedenlerden dolayı, gerçeklik faktörleri, bu tür faktörler tarih için birincil bir öneme sahip olsalar da, psikanalistlerin sistematik ilgisinin son alanı olarak tanımlanmıştır. Psikanalizin bizzat gerçeklik faktörlerine hitap etme noktasındaki yavaşlığı konusunda, bakınız, örneğin: Robert Wallerstein, "Psychoanalytic Reflections on the Problem of Reality," *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 21, no. 1 (1973): 6; ve Edward M. Weinschel, "The Ego in Health and Normality," *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 18, no. 3 (1970): 718.

²⁸ Anna Freud, *The Ego and the Mechanisms of Defense*, gözden geçirilmiş baskı (New York, 1966), ss. 54-61.

insanların kültürel olarak değerli olan standartlara ve beklentilere göre davranma kapasitesini etkileyen toplumsal dünyadaki gerçek problemlere bir tepki olarak anlaşılmalı gerektirir.

Daha spesifik olursak, toplumsal çatışma, insanların özgül bağlamlardaki davranışlarının yeterliliği duygusunu tehdit eden bir durumdan neşet eder; böyle bir durumdaki davranış, bundan böyle “doğruyu sezemez.” O halde toplumsal çatışma, olağanüstü ve nahoş güdüyü ve insanlardaki dokunaklı deneyimleri teşvik eder. Bu türden deneyimlere dönük tepki, geçmişin avuntularına dönük bir arayışa, yani bu türden deneyimleri sona erdirmeye dönük “uygunsuz” çözümlere yol açabilir. Fakat toplumsal çatışma, tarihsel ve/ya da bireysel geçmişten bağımsız olan devrimsel çözümlere, daha geniş ölçekli bir bireysel özgürlüğe, değiştirilmiş birey ve toplum imajlarına da sebep olabilir.²⁹

Psikanalitik kavrayışa dönük bu yönelim, analizdeki gerçeklik faktörleri ile ilgili sistematik bir düşünmeden neşet eder. Kuşkusuz sorun, psikanalistlerin ve psikotarihçilerin, neticede tarihsel uğraşla klasik pozisyondan daha tutarlı olan bu fikirleri neden bu kadar yavaş kabul ettikleri ile ilgili olarak ortaya çıkar. Bu soruya burada cevap vermeye yeltenemeyiz; aslında bu, sosyolojide ve psikanalizin psikanalizindeki bir problemidir.³⁰ Fakat, taslağını çizmiş olduğumuz yaklaşımı detaylandırma amaçlı bir teşebbüste tartışacağımız problemin iki yönü vardır: psikanalizdeki ontogenetik önermelerin psikotarih için taşıdığı anlamlar ve terapi ile literatürde doğrudan ya da dolaylı olarak tanımlanmış biçimiyle gerçekliğin psikanalitik görünümü.³¹

²⁹ Burada, toplumsal çatışmanın çözümü ile ilişkili olan bütün değişkenleri tartışmıyoruz. Fakat şurası açık ki, liderlik ve ideoloji çok önemli faktörlerdir; devrimci liderler, deneyimden anlayabileceğimiz gibi, güdüyü ve duygusal deneyimi kontrol edebilir ve kullanabilir. Bu koşullarda, güdü ve heyecanın, sürdürülen gerçekliğin altını oyması gerekli değildir.

³⁰ Bu, çok spesifik bir biçimde ideolojik bir problemdir ve bunun bir özelliği olarak, psikanalizin, Batı’da psikiyatri ve tababet hakkında sorular ortaya atan psikanalistlere özgü ayrıcalıklı “iyeliğini” göz önünde bulundurmaya gereklidir. Örneğin, 27 Mart 1926’da Paul Federn’e gönderdiği bir mektupta Freud şöyle yazmıştır: “hayatta olduğum sürece, psikanalizin tababet tarafından kontrol altına alınmaya çalışmasına direneceğim.” Meslek dışı analiz problemi ve psikanalizin, pratik tababet lisansı gerektirmeyen kültürel meselelerle iştigal etmedeki kullanımlarına göndermede bulunan bu ifadeyi, elli yıldan daha uzun bir süredir Birleşik Devletler’de devam etmekte olan durumla kıyaslayın (Bakınız: E. Federn, “How Freudian Are the Freudians? Some Remarks on an Unpublished Letter,” *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 3 [1967]: 270). Her halükarda, her ne kadar sorunu bu terimlerle sınırlı amaçlar için tartışmamız mümkünse de, onun entelektüel bir problem olduğunu düşündüğümüze dair izlenim bırakmak istemiyoruz.

³¹ Psikanalizde kendisine “transfer” olarak göndermede bulunan üçüncü bir önemli problem vardır. Transfer, bir kişi ve onun sezgileri hakkındaki bilinçdışı ve uygunsuz duygulara işaret

III. PSİKANALİZDEKİ ONTOGENETİK ÖNERMELERİN PSİKOTARİHİNE İLİŞKİN BAZI GÖNDERMELER

Ontogenetik önermeler tarafından ortaya konulan sorunlar, psikanalistlere yönelik hatırı sayılır ilgi ile ilgili bir sorundur. Örneğin, Peter Blos şunu ileri sürmüştür:

“Her yetişkin nevrozun çekirdeğinde bulunan çocukluğa özgü duygusal bir rahatsızlık olan psikanalitik doktrin, çocukluğa özgü nevroz kavramının tetiklediği tartışma biçiminde uzun yıllar boyunca tartışılmaya devam etmiştir. Bu klinik gerçek, yetişkin nevrozu tanımlamasıyla o kadar yakından bağlantılı olmuştur ki, ikincisi sıklıkla latens-öncesi bir hastalığın salt tekrarı ya da devamı olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte, bu basit formülasyona, bunların öyle ya da böyle normal çocuk gelişiminin hazır ve nazır bir bölümü olduğu gerçeğinde olduğu gibi, çocukluğa özgü çoğu rahatsızlığın dağınık ve fani doğasına işaret eden çocuk gözlemi, boylamsal çalışmalar ve çocuk analizi tarafından meydana okunmuştur. Üstelik, latens-öncesi rahatsızlıkların, bir yetişkin hastalığının yapı ve şiddetinin güvenilir kestirimci göstergeleri olduğu genellikle kabul edilmiştir.³²

---

eder. Duygular ve sezgiler, halihazırda bir kişinin yerine geçen çocuklukta sevilen kişiler bağlamında ortaya çıkan tepkilerin bir tekrarıdır. Transfer her zaman regresiftir; gerçekliği görmezlikten gelir ya da saptırır. Bu spesifik anlamda hasta ile analist arasındaki ilişki ile ilgilidir, fakat bütün ilişkileri kuşatacak şekilde genellemeye tabi tutulmuştur. Bununla birlikte, hasta-analist ilişkisinde bulunan, üstelik bütün ilişkileri kapsayacak şekilde genellemeye tabi tutulması gerekli olan bir başka gerçeklik faktörü daha vardır. Transfer ile ilgili literatür muazzamdır. Fakat klinik durumla ilgili olan nedenlerden dolayı, bu literatürün yalnızca çok küçük ve yeni bir kısmı insanların analizdeki gerçeklik kapasiteleri ile ilgilidir. Psicotarihçiler –literatürdeki güçlü eğilimi takiben- transfer teorisini kendi çalışmalarında kullanmışlardır, fakat insan ilişkilerine içkin olan gerçeklik faktörlerini araştırmamışlardır. Bir kez daha, klinik durum ve tarihinin ilgileri denk değildir ve aynı vurgular her iki duruma da uygulanmamaktadır. Bu sorunu başka bir yerde tartışma konusu edeceğiz. Terapideki gerçeklik faktörü ve analiste dönük her iki yönelimle ilgili tanımlamalar için bakınız: Ralph R. Greenson ve Milton Wexler, “The Non-Transference Relationship in the Psychoanalytic Situation,” *Int. J. Psychoanal.* 50, no. 1 (1969): 28-29. Psikanalizdeki transfer kavramının tarihi ile ilgili olarak bakınız: Lawrence Friedman, “The Therapeutic Alliance,” *Int. J. Psychoanal.* 50, no. 2 (1969): 139-153, özellikle s. 143.

³² Peter Blos, “The Epigenesis of the Adult Neurosis,” *Psychoanal. Stud. Child* 27 (1972): 107.

Ayrıca Blos, sonuca varmak için Anna Freud'dan şu alıntıyı yapmaktadır: "Burada ilk olarak ortaya çıkan, çocuk ve yetişkin nevrozikler arasındaki bir çelişki ile ilgili olan umut kırıcı bir keşiftir.... Özel bir tür çocukluk nevrozunun aynı türde bir yetişkin nevrozunun öncüsü olduğunu kanıtlayacak herhangi bir kesinlik yoktur. Tersine, aksine işaret eden pek çok klinik delil vardır." Gregory Rochlin, erken dönem çocuklukta çatışmaların, yaşamın sonraki dönemlerinde ortaya çıkacak bir tekrarının literal bir ifadesi ile ilgili beklentiye karşı uyarıda bile bulunmuştur; Rochlin, buna uygun olarak, Jeanne Lampl-de Groot'un "geriye aktarım" safatası ile ilgili yorumlarına göndermede bulunur. Erikson'un "her insan durumunu daha öncekine ve özellikle 'köken'i olduğu varsayılan en erken, en basit ve en çocuksu öncüye dönük bir analogiyle indirgeyen bir düşünme alışkanlığı" anlamında kullandığı "kökenbilim"e karşı uyarıları, bu perspektif çerçevesinde de incelenmelidir.³³

Mesele şöyledir: "Çocuklukla ilgili bir travma ile daha sonraki nevrozik bir rahatsızlık arasında esnemez bir nedensellik zinciri yoktur. İster nevrozik ister sıhhi olsun, uyarlanabilir sonuç, gelişimsel bir süreç boyunca ilerliyorsa, sonuna kadar aynı olmayı sürdüremez ve bundan dolayı da değişmez ya da değiştirilemez olarak görülemez." Çocuklukta fobik bir nevroz, sonradan kompulsif-obsesif bir nevroza dönüşebilir ya da hiçbir şekilde nevrozik bir hastalık olmayabilir. "Büyümekte olan birey, hayata elverişli bir adaptasyon sağlamak için yapısal imkanları, obje ilişkilerini ve çevresel koşulları kullanabilir olsun ya da olmasın, nevrozik bir potansiyelin varlığına rağmen

---

³³ Anna Freud konusunda bakınız: Blos, ss. 107-108. Gregory Rochlin'in yorumları için bakınız: Weinstein (n. 10, yukarıda), ss. 143-144. Rochlin, mahrum bırakılmış çocukluklarına rağmen işlerin kendileri için iyi gittiği görülen çocuklar olduğunu, bunun da ötesinde, genç yaşta ortaya çıkan olumsuz koşullar olsa da bir çocuğun, hiçbir zaman var olmayan bir şey için kederlenmek yerine, hayatı ile ilgili olarak bir şeyler yapabileceğini not etmektedir. Erikson konusunda bakınız: Erikson, *Young Man Luther* (New York, 1962), s. 18. Hartmann, ayrıca, "fonksiyonun muhtemel değişimleri; ikincil otonomi; dışsal gerçekliğin doğasını kapsayan fazladan belirleyici faktörlerle sentez gibi bütün faktörler silsilesini göz önünde bulundurmaksızın fonksiyonelliğin sonraki biçimlerini genetik öncüllerine indirgemeyi..." kastettiği "genetik safata"ya da göndermede bulunur. (Bakınız: Schafer, "Heinz Hartmann's Contributions to Psychoanalysis," ss. 444-445. Boylamsal çalışmalarla ilgili olarak bakınız: örneğin, M. L. Rutter, "Relationships between Child and Adult Psychiatric Disorders," *Acta Psychiatrica Scandinavica* 48 (1972): 3-21, özellikle s. 5-19; ve L. N. Robbins, "Follow-up Studies Investigating Childhood Disorders," *Psychiatric Epidemiology*, ed. E. H. Ware ve J. K. Wing (New York, 1970), ss. 29-68, özellikle s. 56.

nevrotik bir hastalığın önlenebilir olması, hiçbir şekilde alışılmadık bir fikir değildir.”³⁴

“Esnemez bir nedensellik zinciri” yoktur, *çocukluktaki bir noktadan yetişkinlikteki bir başka noktaya yönelik çizgisel bir ilerleme yoktur, çünkü ego gelişimi ve toplumsal faktörler birbirine karışmıştır*. Kısaca, yetişkin çatışmasının çözümü, kişisel gelişim ve toplumsal talepler açısından, ikisinin asla kıyaslanabilir olmadığı daha erken bir çözümden, niteliksel olarak çok daha farklı bir düzeyde meydana gelir. Ödip kompleksi büyüme çağında yeniden deneyimlenir, fakat bu sefer, “daha yüksek bir bütünleşme düzeyinde, birey çatışmalarının üzerinde daha kesin bir egemen olma durumuna doğru ilerlerken” nihai bir sonuca ulaştırılır... “Bundan dolayı, şahsi çözümler, yapısal anlamda normal ya da patolojik olup olmamaları bir tarafa, farklılaşırlar.”³⁵

Erikson ayrıca şunu da gözlemlemiştir: “geçmişin bireyleriyle beraber herhangi bir tanımlamaya tahakküm eden büyüme çağının sonundaki sabitlenmişlik olarak nihai kimlik: bütün önemli tanımlamaları kapsar, fakat aynı zamanda benzersiz ve makul bir tutarlılık maksadıyla onların tamamını *farklılaştırır*.” Bu özdeşleşme süreci, “genç bireyi, giderek artan bir ivedilikle, daha sonraki bir öz-tanımlamaya, tersine çevrilemez rol modeline yönlendirerek seçim yapmaya ve karar almaya ve böylece ‘yaşama dönük’ yükümlülüklerle” zorlar.³⁶

Blos’un yaklaşımında bu tür gözlemlerin geniş ölçüde incelenmemiş olduğu gerçeği –bu, doğrudan, gerçeklik faktörlerinin incelenmesi noktasındaki başarısızlığa da işaret eder-, “Freud’un, çocuk nevrozunun yetişkin nevrozunun ‘bir tür ve modelini’ temsil ettiğine dair ifadesine birebir bir bağlılıkla birlikte, onun, çocuk nevrozunun yaygınlığı ile ilgili inancının koşulsuz kabulünden” ileri gelmektedir. Kuşkusuz yetişkin nevrozu genetik kökenlere bağlıdır, fakat “sabit bir formda” mevcut değildir ve formun, yapı ve betimini nihai kertece yetişkinlik yıllarında *kazandığı* varsayılır. Çocuk ve yetişkin nevrozları, “tamamlayıcı formasyonlardır: hem yapılaşdırılmaları ile ilgili ego gelişiminin ileri bir evresine bağlıdırlar hem de fiziksel olgunlaşma, içgüdüsel gelişme ve genç kişilikteki uygulamada sosyal uyum gibi uyarlayıcı talepler tarafından eşzamanlı olarak var olmaya zorlanmışlardır.”³⁷

---

³⁴ Blos, ss. 111, 109.

³⁵ Aynı yerde, s. 114.

³⁶ Erikson, “Identity and the Life Cycle,” ss. 113, 110-111 (italikler ilave edilmiştir).

³⁷ Blos, ss. 109, 113.

Şimdi, bu tür ihtarlara rağmen, psikotarihçiler, davranışı sürekli olarak bebek nevrozu açısından ya da en azından güdü ve savununun dilinde yorumlamışlardır ve mevcut ortamdaki toplumsal objeler, erken ailevi objelerin ikameleri olarak alınmıştır.³⁸ Ego gelişimi ve “sosyal uyum”un, herhangi bir pratik yöntemle bu süreci etkileyen unsurlar olmadıkları görülmektedir. Ontogenetik önermelerin psikanalizdeki ağırlığı, dikkati, sürekli olarak birey ve toplum arasındaki gerçekçi etkileşimle ilgili problemlerden uzağa yönlendirmektedir.³⁹ Ayrıca bu öneriler, toplumsal dünyanın karmaşık doğası tarafından yanıtılan eylemin kaçınılmaz olduğu izlenimini verir. Toplumsal dünyanın değişmesinin ve insanların, yorumun –vurgu, ego gereksinimlerine ve gerçekliğe dönük ego yönelimlerine yapılmalıdır- esnekliğini gerektiren genel beklentilerle çeşitli roller üstlenmesinin nedeni budur. Güdü ifadesine ve savunuya yapılan vurgu, bir kimsenin, kendileri karşısında gerçekçi kararlar alabileceği gerçek problemlerle nasıl yüz yüze geldiğini anlamamıza yardımcı olmaz. Psikotarih, ontogenetik gelişimin bu yönlerine yapılan vurgudan kaynaklanan, aslında hiç kimsenin gerçekçi kararlar almayacağı ve hatta alamayacağına dair güçlü intibadan dolayı, en çok bu noktalarda eleştirilmiştir.

IV. GERÇEKLİĞİN PSİKANALİTİK GÖRÜNÜMÜ

Psikanalitik terapide (kuşkusuz teoride de), “orada,” *analistin bildiği* ve hastasına, anlaması ve ona göre eylemesi için sunabileceği bir gerçeklik

---

³⁸ Güdü ve savununun dilinin hem semptom oluşumunu hem de karakter özelliklerinin gelişimini açıklamak için kullanıldığı anlaşılmalıdır; bu, karakter gelişimi teorisi ile ilgili problemler üretir (bakınız: Martin N. Stein, “The Problem of Character Theory,” *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 17, no. 3 [1969]: 677).

³⁹ Psikanalizdeki genetik bakış açısının öneminin değerlendirilmesi konusunda bakınız: Anna Freud, *Difficulties in the Path of Psychoanalysis: A Confrontation of Past with Present Viewpoints* (New York, 1969), ss. 50-51. Bununla birlikte, birkaç kez işaret etmiş olduğumuz gibi, klinik ilgiler ile tarihsel ilgiler arasındaki paralellikler, sınırlı ve risklidir ve tarihçi, bu problemin farkında olmalıdır. Hatırlanacağı üzere, genetik model, tarih-aşırı ve çevrimsel koşullarda düşünmesinde dolayı, Freud’a yeterince iyi bir şekilde yarar sağlamıştı. Hiç kimse, çok şey değişir, çoğu aynı kalır, önermesi konusunda Freud’dan daha ısrarlı değildir. Bununla birlikte, tarihçiler genellikle başka türlü düşünür ve bundan dolayı genetik yöntemden sakıncaları gerekir. Bir yazarın bu noktaya göndermede bulunarak ifade etmiş olduğu gibi, “yarın, dünün kategorilerine denk gelmeyecek olan yöntemler vardır” (Lawrence Friedman, “How Real Is the Realistic Ego in Psychotherapy?” *Archives of General Psychiatry* 28, no. 3 [1973]: 381).

olduğunu varsayan bir eğilim daha vardır.⁴⁰ Bu eğilim, kısmen, davranışın moral ve aktüel evreleri arasında ayırım yapma konusundaki başarısızlıktan, kısmen de Freud'un süperegoda içselleştirilmiş *bir kültürde eylem için yalnızca tek bir meşru temel vardır*, şeklindeki varsayımından kaynaklanır. Bununla birlikte toplumsal gerçekliğin, tüm “gerçekçi” egolar için tek bir şekilde formüle edilebilmesi mümkün değildir. Aslına bakılırsa, analist, hastasına “dünyanın gerçekten nasıl işlediğini” söyleyemez, çünkü bu işleyişin yolu tek değildir, onun nasıl işlediğini ve nasıl işlemesi gerektiğini anlamının tek bir yolu yoktur. Karmaşık toplumlarda –en geniş anlamı ile söyleyiyorum- bir aksiyom ya da inancın tek bir moral temeli yoktur. Gerçekliğe dönük olup da sınıf, yaş, din, benzersiz deneyimler ve günlük hayatın değişen şart ve durumları tarafından biçimlenmeyen yaklaşım yoktur.

Ancak psikanalistler ve psicotarihçiler, verilerine, verili bir durumda eylemeye yönelik tek bir yol yokmuş gibi yaklaşırlar. Gerçekliğe dönük farklı meşru yönelimlere dayanan davranışın geniş ölçüde farklı uygun biçimlerinin psikanalizinde hiçbir mantık yoktur.⁴¹ Sosyal yapısal değişimlerin, cezalandırıcı süperego, suçluluk duygusu ve regresif davranış açısından olanlar dışında psişik yeniden yönelimleri harekete geçirmesinin hiçbir anlamı yoktur.⁴² Psikanaliz davranışın tekil yorumlarına ve “olağan dışı” davranışın küçük düşürücü yorumlarına davetiye çıkarır.⁴³ Bu, ontogenetik varsayımlara, bunun sonucu olarak karakterin sabitliği ile ilgili nosyonlara ve zorlayıcı arzuların saldırısına karşı savunmada ego “enerjilerinin” güçsüzleşmesine esnek olmayan bağlılıktan ileri gelen bir durumdur. Bu nedenle, psikanalistler ve psicotarihçiler, ideolojik

---

⁴⁰ “İyi bilinen bir özdeyiş olarak ‘analist gerçekliği temsil eder,’ sıklıkla, analist, dünyevi gerçekliklerle ilgili bazı genel yöntemler konusunda bizzat hastayı yönlendirmekle ilgilenmelidir, anlamına gelecek şekilde yanlış yorumlanmıştır” (Paul Gray, “Psychoanalytic Technique and the Ego’s Capacity for Viewing Intrapsychic Activity,” *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 21, no. 3 [1973]: 478-79). Edebiyatta bu tür göndermelerin çok olması, bunun göstergesidir. Üstelik, bunun yalnızca herhangi bir analistin kişisel tercihleri açısından değil, aynı zamanda Marx’ın göndermede bulunduğu sosyolojik anlamda ideoloji açısından da anlaşılması gerektiğinden dolayı, durum, psikanalizde, bu alıntıda ima edilenden daha yaygındır. Analistin toplumsal pozisyonu, davranışın zorlama ideolojik yorumlarına bağlıdır –gerçekten psikanaliz, tuhaf bir şekilde bu sürece eğilimlidir.

⁴¹ Bakınız: Roy Schafer, “The Psychoanalytic Vision of Reality,” *Int. J. Psychoanal.* 51, no. 3 (1970): 179. Schafer bu probleme göndermede bulunur, fakat böyle bir gönderme psikanalitik literatürde çok yaygın değildir.

⁴² Bu koşullarda değişime yönelik tepkimeler oluşmaz, fakat gerçek, bu tür tepkimelerin değişim durumlarında da oluşmadığıdır ve bunu psikanalitik koşullarda açıklamak zordur.

⁴³ Bakınız: Friedmann, “How Real Is the Realistic Ego in Psychotherapy,” ss. 377-83.

olmaya ve objektif araştırmanın sonucu oldukları noktasında ısrarcı oldukları sübjektif ve toplumsal anlamda taraflı yorumlar formüle etmeye eğilimlidirler.⁴⁴

Tekil bir moral yönelimin toplumdaki eyleme engel olduğu fikri, Freud'a özgü değildir. Rousseau, Marx, Durkheim, Sorel ve George Herbert Mead gibi yazarların özelliğidir (ahlâk, birbirlerinden farklı olarak genel irade, sınıf bilinci, kutsal, genellenmiş öteki olarak adlandırılır). Fakat bu fikir, yoksun bırakıcı bir çevreye karşı saldırgan eylemi sınırlayan dinamik güçleri açıkladığından dolayı, özellikle psikanalizde önemlidir. Suçluluk duygusu, sözcüğü günah düşüncesi için bile deneyimlenebilir. Yine de bu tür güdü ve duygu ifadelerinin nevi şahsına münhasır olmasından dolayı, bu yönelim, daha önce de izah etmiş olduğumuz gibi, yalnızca bireysel psikolojiye uygun olabilir. Sistematik bir sosyolojik yönelim, başka bir görünümü gerekli kılar.

Gerçekliğin, bütün gerçekçi egolar için tek şekilde formüle edilemeyeceği gerçeği, ki ego ve süperego süreçleri üst üste gelse de bütünüyle uyumlu değildir, bir çoklu ahlaklar ya da gerçekliğe dönük çoklu yönelimler ilkesi önerir. Bir toplumda, genel ilkeler (örneğin, hayatın kutsallığı ve ortak bir dilin kullanımı) noktasında geniş ölçekli bir uzlaşma olabilir. Fakat bunun ötesinde, karmaşık toplumları karakterize eden sınıfsal, yaşsal, dinsel, etnik, bölgesel ve kişisel farklılıklar, davranışı etkilemek durumundadırlar. Toplumsal çatışmanın güdü ifadesinden değil, insanların kabul edilmiş standartlara göre eylemesini etkileyen toplumsal dünyadaki gerçek problemlere verilen karşılıklardan ortaya çıktığını daha önce ifade etmiştik. Şimdi daha spesifik bir biçimde, toplumsal çatışmanın, benimsenmiş standartların toplumsal değişimden dolayı geçersiz ya da işlevsiz olmasıyla ortaya çıkan bir durum olan gerçekliğin bağdaşmaz görünümüne dayanan eylemeye dönük farklı ve rakip yönelimlerden ileri geldiğini açıklayabiliriz. Güdü ve duygu ifadesi, tek bir moral yönelimin diğerleri üzerindeki hakimiyetine dönük mukavemetten dolayı, çatışma durumlarında aşıkardır. Fakat herhangi bir mukavemet olmadığı takdirde, hiçbir güdü ve duygu ifadesi, sistematik olarak ya da söz konusu edilecek ölçüde davranışı etkilemez. Bu görüş, yalnızca tarihsel ve sosyolojik gerekliliklerle

---

⁴⁴ Psikanalizdeki ideolojik yorumların yapısını, en iyi şekilde şu örnekle vurgulayabiliriz: "The Weathermen [60'lı yılların sonunda Amerika'da ortaya çıkan, kendilerini şiddet yanlısı ve devrimci komünistler olarak tanımlayan radikal bir grup. Ç.N.] kendilerine, şiddete karşı tepki oluşumunun sağlam bir şekilde nüfuz etmediği bireylerin küçük bir saçağıdır" (Martin Wangh, "Some Unconscious Factors in the Psychogenesis of Recent Student Uprisings," *Psychoanal. Quart.* 41, no. 2 [1972]: 216, n. 13). Böyle bir açıklama, psikanalitik bir yorumu temsil etmez, fakat psikanalitik dilde politik bir tercih yuvalanmıştır.

daha tutarlı değildir, aynı zamanda, bize, tekil bir ahlak düşüncesinden sonra gelmek durumunda olan ideolojik hükümlerin üstesinden gelme olanağını da tanıır. Ve bunun da ötesinde, bize, ayrı ayrı ve birbirleri ile ilişkili olarak, çatışan hiziplerin perspektiflerini anlama ve değerlendirme olanağı verir.

V. PSİKOTARİHÇİNİN İKİLEMİNE TİPİK BİR ÖRNEK

Ontogenetik, gerçeklik ve transfer problemlerinin, yorumlamayı pratikte nasıl kısıtladığını ve sınırladığını görmek amacıyla, daha önce göndermede de bulunmuş olduğumuz bir çalışmayı, E. Victor Wolfenstein'in *The Revolutionary Personality* isimli eserini, özellikle de yazarın Lenin analizini eleştirel bir gözle yeniden gözden geçirmek öğretici olacaktır. Wolfenstein'a göre;

...devrimci, genellikle erkeklikle ilgili şiddetli çatışmalara sahip bir kişidir. Bir yandan babasına dönük Ödipal nefreti yok olmamışken, bir yandan da erkekliğini iddia etme konusunda olağandışı bir suçluluk duygusu hisseden bir kişidir. Bu örnek, daha şiddetli suçluluk duygusuna ve kendi erkeksi güçleri ile ilgili muazzam bir imaja sahip olduğundan dolayı lider üzerine odaklanmıştır. Güç algısı, bir kimsenin cinsel arzusunun gücünün aşıkâr görüntüsünden dışarı taşar, örneğin [Lenin'in durumundaki] babanın ölümünü arzulamak gibi.... Fakat Ödipal arzunun bütünüyle sona ermesinden dolayı, yalnızca, özellikle cinsel çilecilik ve genellikle derinlemesine bir kendilik inkârı gibi aşırı radikal önlemlerle bastırılabilir olan büyük bir suçluluk duygusu oluşur.... İster babayı erkeklik ve cesaret iddiası aracılığıyla öldüren biri, isterse onun tarafından cezalandırılan biri olsun, liderin acı çekme eğilimi, onun otorite ilişkilerine bakışı ile ilgili bir işaret sağlar. Üstelik, hem babanın hem de onun gücünün imajı, olduğundan daha büyük bir biçimde muhafaza edilmiş, ödip karmaşasının gelişimi ve onun yetişkinlik sürecindeki yeniden doğuşu aşamasında sürdürülmüştür.⁴⁵

---

⁴⁵ Wolfenstein (n. 25, yukarıda), ss. 228-29.

Wolfenstein, bu şekilde, Ödip kompleksini, devrimci arzusunun ve potansiyelin kaynağı olarak kurar. Lenin'in durumunda, babasına dönük olarak, *fanteziden neşet eden* şiddetli bir sevgi-nefret ilişkisi ile karşılaşırız. Bu ilişki ifade edilemese de, disiplinli politik eyleme olanak veren büyük ölçüde nevi şahsına münhasır ve tesadüfi bir yönde biçimlenmiştir.⁴⁶ Fakat eylem, bilinçdışı suçluluk duygusunu ve bu arada, babasının, bölünen ve sırasıyla Marx ve çarda yeniden ortaya çıkan iyi ve kötü özelliklerini açığa çıkararak onun güdü kaynaklarına ihanet etmiştir.⁴⁷ Böylece Lenin, kendisi için hem devrimci gelenek hem de hem de alternatif bir ahlak tarafından benimsenen bir yer bulabildi. Lenin, ondan sonra *içsel olan* bir problemi, *dışsal* bir probleme çevirebildi.⁴⁸

Tüm bu transfer göstergelerine rağmen, Lenin, abartısız bir şekilde dünya tarihindeki büyük olaylardan birinden sorumlu olan olağanüstü yetenekleri ve müthiş enerjisi ile bireysel olarak başarılı bir adamdı. Üstelik, Wolfenstein bile Lenin'i kendilik-bilinci-olmayan bir adam, sadelik insanı, "yüksek derecede bütünleşmiş olanın mutlak bir işareti ve kendinden emin kişilik" olarak görür. Lenin, ego direncine dayalı bu istikrar türüne erişebilmiş ("muhtemelen çevresindeki insanlardan yeteri kadar sevgi ve destek almış olmasından dolayı")

⁴⁶ Aynı eser, s. 98.

⁴⁷ Wolfenstein şöyle yazar: "Lenin, Marx'ta, iyi ve bilge bir baba, akıllı ve sistemli bir öğretmen, gerçek babası ile ilgili sevgi ve saygı duyguları için uygun bir kaynak bulmuştur. İntikamcı ödipal babanın mükemmel örneği olan Çar'da tehlikeli rakibini buldu. Bununla birlikte, Marx, ona galip gelmesini sağladı" (Aynı eser, s. 117).

⁴⁸ Aynı eser, s. 14. Problemin cinsel bileşenine yapılan vurgu, cinsel arzuların kösteklenmesine dönük bir tepki olmasının dışında bir saldırganlık düşüncesine yer bırakmaz. Bu, bir yandan Freud'un son tahlilde bağımsız bir içgüdü olarak saldırganlık açısından ele aldığı, *Civilisation and Its Discontents*'dekine benzer bir pozisyon değildir; öte yandan, şu ya da bu şekilde cinsellikten bağımsız olan izzetinefsi ve narsistik bütünlüğü savunma yoluyla ifade edilen saldırganlık olasılığını göz ardı eder. Bu, Rochlin tarafından *Man's Aggression*'da ele alınan pozisyonudur (n. 10, yukarıda). Bir başka ifadeyle, Rochlin, saldırganlığı, bir son olarak değil, izzetinefsin hizmetindeki bir araç olarak görür. Radikal aktivite kaynağı olarak izzetinefsi ve narsistik bütünlük meselesi ile ilgili olarak bakınız: Weinstein ve Platt, *Psychoanalytic Sociology*, bölüm 4. Freud'un ego koşullarındaki saldırganlığı nasıl gördüğü şu alıntidan açık bir biçimde anlaşılır: "Ego nefret eder, tiksindir ve kendisi için hoş gitmeyen bir duygunun kaynağı olan bütün objeleri yok etmek amacıyla takip eder.... Doğrusu, nefret ilişkisinin gerçek prototiplerinin, yalnızca cinsel hayattan değil, egonun kendisini koruma ve varlığını devam ettirme mücadelesinden kaynaklandığı da söylenebilir. Memnuniyetsizlikle ilgili reaksiyonun bir ifadesi olarak... [nefret] samimi bir ilişkide, kendi kendini koruyan içgüdülerle birlikte, var olmaya devam eder" (Freud, "Instincts and Their Vicissitudes," 14:138-39). Freud'un bu çalışmada kullandığı terimler, ego ile ilgili sonraki tartışmalarda kullandıkları ile aynı değildir. Fakat terimlerin değişmesi herhangi bir problem teşkil etmez.

ve çağdaş koşulların üstesinden gelebilmişti. Ayrıca o, ideolojinin benimsenmesi, saldırganlığın meşrulaştırılması, babasının erdemleriyle özdeşleşmesi ve çileci denetim yoluyla suçluluk duygusunu mağlup etmişti.⁴⁹

Wolfenstein tarafından tanımlanan ödipal-transfer ilişkisi, güdü ifadesi ve savunmanın bir işlevi olarak, karakter gelişiminin psikanalitik teorisine dayanmaktadır. Bu güdü ve savunma şeması, Lenin'in devrimci arzularını tetikleyen herhangi bir dinamik gücü belirlemesi gerektiğinden dolayı, Wolfenstein'in argümanı için eleştireldir. Psikanalizdeki klasik vurguyu kabullenen Wolfenstein, ister istemez, "olağandışı" gerilimin ödipal bir durumundaki güdü ifadesinin iniş-çıkışlarına odaklanır. Siyasal otorite, babanın ikamesi addedilir ve otorite ile ilgili görüşler, bundan dolayı biçimsiz olmalıdır.⁵⁰

Böyle bir analiz, yalnızca Freud'un cinsellik ve güdü ifadesine yaptığı vurgunun unutulmaması durumunda etkilidir; bundan, Freud'un böyle bir analizi dinamitleyen daha sonraki çalışmasının yöntemleri sorumlu tutulamaz.⁵¹ Böylelikle Lenin, bir yandan ısrarcı cinsel güdüleri kontrol altına alma ihtiyacını gösteren tepkisel özellikleri (mesela, çilecilik) ortaya koyar. Bununla birlikte, öte yandan da, Lenin'in, çetin koşullarda belirleyici olabilmeye dönük dikkate değer bir kapasitesi vardır ve onun kavramsal yönelimleri, bir başkasınınkilere nispeten, bozulmadan kalmaya devam eder. O takdirde, bu karakter özelliklerinin Lenin üzerindeki ağırlığı nedir?⁵²

⁴⁹ Wolfenstein, ss. 120, 136, 168.

⁵⁰ Aynı eser, s. 171. Wolfenstein, ayrıca şöyle yazar: "yalnızca devrimci bu ikame babadan nefret ettiği için değil, aynı zamanda ondan nefret etme olarak böyle otorite görüşlerinden dolayı da yer değiştirme ve projeksiyon işler...."

⁵¹ Meseleye bakmanın bir yolu, ödipal çatışmanın önerdiği cinsel ya da duygusal bir objenin dolaysızlığının, Wolfenstein'in söylediği olağandışı gerilim esnasında, bunu ve hatta daha fazlasını içeren Lenin'in davranışını karakterize etmesidir; fakat ego egemenliği, cinsel bir obje ve içgüdüsel kökenlerinden nispeten bağımsız olan motivasyonlardan uzaklığı telkin eder. Bütünleşik davranışın üst seviyesi, nadiren güçlü olan bir ödip kompleksi açısından görülemez. Yine de psikanalizin, bu tür devrimci davranışın açıklanması için bundan başka bir temel sağlamadığı görülür. Lenin'in eyleme yeteneğini ve karakter özelliklerini, semptom oluşum koşullarına dayandırmanın gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Böylece Wolfenstein (ss. 14, 168), Lenin'in meşgul olduğu siyasi faaliyetlerin "büyük kısmını," bastırılmış güdüleri idare etmenin ve içsel çatışmaları sosyal bir bağlama aktararak rahatlamının bir yolu olarak görür.

⁵² Obsesifler, ilke ve yönergeye olan katı bağlılıklarıyla, eylemi savunamadıkları sürece eylemeyi zor bulurlar. Buradan, Lenin'in Marxizm'e olan dogmatik bağlılığının onu eylemeye bıraktığı sonucu ortaya çıkar. Wolfenstein'in ifadeleri şöyledir (s. 173): "İdeolojinin temel özellikleri, birey için bilinçli haklı çıkarıcı formül, onun şiddetli ve yıkıcı duyguları idare etmesinde bir

Bu belirli savunma tiplerini ve güdü çatışmasından olduğu kadar toplumsal olandan da kolaylıkla ortaya çıkabilen uyarlamalı davranışı göz önüne alırsak, bu tür davranışın yeni, organize edilmemiş ve bunun dışında potansiyel olarak bilgiyi kullanılmaz hale getiren niceliğini düzenleme amacına hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Bu, iki katmanlı bir süreçtir: burada bastırma ve erteleme yoluyla rahatsız edici uyarıcı algısını sınırlayan kısıtlayıcı bir eğilim ve potansiyel olarak rahatsız edici, fakat kontrol edilebilir olan fenomen algılarını büyüten bir gerçekliği-deneme temayülü vardır. Bu bir kombinasyon olarak, aksi durumda başa çıkılmayacak olan bir probleme taarruz etmek için belirli bir özgürlük seviyesine izin verir. Devrimsel durumlar tarafından ortaya konulan problemler, egonun bir noktada toplanabilmesinden ve muayyen alanlarda çözümler örgütleyebilmesinden dolayı, yaklaşılabilir hale gelir.⁵³ Bununla birlikte, Lenin'in kişiliğinin bazı tartışmalı yönlerinin –yeterince makul olan- bu alternatif açıklaması, yalnızca, gerçek toplumsal koşullar analizin bir parçası olduğunda, eski ve daha temel bir probleme dışsal olarak görülmediklerinde mümkün olur.

Çağdaş psikanalitik teorideki “çelişkili işaretler”in sonuçları, ondan sonra belirgin olur. Bir adamın, normatif olarak belirlenmiş olup bireysel olarak katlanılmaz olan koşulların ışığında dünyaya meydan okumasına, şaşmaz bir azimle devrimci bir amaca doğru ilerlemesine ilham veren nedir? Bu soruya klasik psikanalitik ifadelerle cevap vermek için, doğrusu kasvetli bir resim

---

simge olarak hizmet eder. Bu formüle dönük herhangi bir meydan okuma, ayrıca kendisi üzerine kurulmuş olan bireyin sıkı kontrolüne dönük bir meydan okumadır. Kişinin zihnindeki formülü parçalarsan, onun kimliğini bile parçalarsın.”

⁵³ Yukarıdaki ifade, bir yaklaşıma işaret etmek demek olup, bir analiz kurmak anlamına gelmez. Bununla birlikte, her halükarda kendi gücü tarafından belirlenen Lenin gibi bir lider için çok önemli olan bu türden bir yaklaşım, görünüşe göre karşı konulmaz karmaşıklık ve potansiyel tehlike durumlarından kurtulmayı engellemeye, ve ayrıca, davranışın yeni formlarının gelenekselleşmesine ve benimsenmesine kadar uzanan bir geçiş dönemine köprü kurmaya hizmet eder. Bu koşullarda, geçici “gerileme” problemini de, çetin dışsal koşulların karşısında yararlı ve lüzumlu bir şey olarak göz önünde bulundurmamak gereklidir. (Gerilemenin farklı tür ve aşamaları arasındaki ayrımlar ile ilgili olarak bakınız: Anna Freud, *Normality and Pathology in Childhood: Assessments of Development* [New York, 1972], ss. 71-73. Savunmalar hiyerarşisi ile ilgili olarak bakınız: Irving Shuren, “A Contribution to the Metapsychology of the Pre-analytic Patient,” *Psychoanal. Stud. Child* 22 [1967]: 105; ve George E. Vaillant, “Theoretical Hierarchy of Adaptive Ego Mechanisms,” *Archives of General Psychiatry* 24 [1971]: 107-18.) Savunmacı ve uyarlamalı davranış bu koşullarda incelendiğinde, “nevrotik” davranışın içerimi, yani uygunsuz ya da gerçekçi düşüncelerden ziyade transfere dayandığından dolayı doğrudan doğruya kendi bütünlüğü tarafından tehdit edilen davranış, bertaraf edilir.

çizilmelidir: “Fakat bir devrimci olan kişide, hem sevgi hem nefret, birey *psişik olarak* temel güdüleri ve süperegosunun sert kinamaları arasındaki *şiddetli içsel çatışma tarafından parçalandığı için olağandışı bir şekilde* sertçe hissedilir.”⁵⁴ Fakat bu çatışma, yalnızca bertaraf edilmemeli, aynı zamanda, en fazla anksiyete-nedeni, hayal edilebilir kaotik olaylar –devrim, iç savaş, kıtlık-karşısında sürekli olmalıdır. Büyük zayıflıktan büyük kudret çıkarmak, teoriye, taşıyabileceğinden daha çok ağırlık yükler ve George Klein’in ifade ettiği gibi, teori çöker.⁵⁵

VI. PSİKOTARİH İÇİN YENİ BİR İSTİKAMET

İncelemiş olduğumuz Lenin analizi ile ilgili problemler, bütünüyle spesifik bir kaynaktan türemektedir: eylemin spesifik türlerine yönelik psikolojik yatınlıklara işaret eden sabit kategorilerin kullanımından. Bununla birlikte, her olay benzersiz bir olay olduğundan dolayı, psikotarihçiler, malzemelerine, herhangi bir verili kalıtsal yapı ya da fantezinin içeriğinin, önceden belirlenmiş herhangi bir biçimde, verili bir durumdaki eyleme bağımlı olan bir kişilik türünü açıklayacağı varsayımıyla yaklaşamazlar. Veriye, yatınlığa dayalı kategoriler açısından ziyade, insanın çevreyle etkileşiminin süreçsel doğası

---

⁵⁴ Wolfenstein, ss. 167-68 (italikler eklenmiştir). Coles, Wolfenstein üzerine eleştirel yorumlarında, yukarıdaki şekliyle “olağandışı”nı, “bunun nasıl ölçersin?” sorusu bağlamında ele alır. Wolfenstein, mevcut olmamasına rağmen, ölçü kararsızlığı sebebiyle gelişen göstergeler üzerine yazdı ve Freud, ne olursa olsun, bunun var olamayacağını düşünmüştü (örneğin, “Zihinsel olayların ölçülemez olduğu görülmektedir ve muhtemelen her zaman da böyle olacaktır”; alıntı Ernest Jones’dandır, *The Life and Works of Sigmund Freud*, 3 cilt. [New York, 1957], 2:419). Wolfenstein ayrıca şöyle yazmıştır: “duyguların kombinasyonu, ödipal karmaşa, insanların çoğu için müşterektir” (s. 167). Freud’un düşüncesinde, karmaşa bütün insanlar için müşterektir; çelişik olmayan ilişki yoktur. Freud, böyle bir durumun olası bir örneğini, matem süreçleri ile ilgili tasvirlerinde tanımlamıştır. Fakat burada, Freud, ideal-tipik bir örneği tartışmaktadır ve bu şekilde, onun ilkesi uygulamada devam etmektedir. Ayrıca, bir kimsenin karmaşanın “olağandışı” dereceleri konusunda belli ölçüde ısrarlı olabileceği ve çetin dışsal koşullardaki tümleşik davranışı açıklamak için daha dayanıklı hale gelebileceği anlaşılabilir.

⁵⁵ Olası bir alternatif açıklamanın başka bir ilginç örneği için, bu kez oldukça iyi bilinen bir anekdot çerçevesinde, Wolfenstein’in Lenin ve Trotsky ile ilgili ifadelerine (s. 251) ve Schafer’in, “The Loving and Beloved Superego”daki (n. 17, yukarıda) yorumlarına (s. 174) bakınız. Büyük zayıflıktan büyük kudretin çıkarılmasının imkansızlığı konusunda, yabancılaştırma ile ilgili teorik ifademize bakınız: G. Platt ve F. Weinstein, “Alienation and the Problem of Social Action,” *The Phenomenon of Sociology*, ed. Edward A. Teryakian (New York, 1971), ss. 284-310.

çerçevesinde yaklaşmak gerekir.⁵⁶ Bu süreç kavramı, gerçekliğe dönük kuşatıcı çoklu yönelimler olarak ego ve gerçekliğe ve topluma odaklanma, psikotarihin izlemesi gereken bir düşünce çizgisidir. Fakat bu, özellikle, Lenin gibi bir devrimcinin davranışını açıklama noktasında gerçekten de yeterli olmayan halihazırda kavrandığı biçimiyle kişilik gelişimine dönük psikanalitik yaklaşımları yeniden gözden geçirmek için de gereklidir.⁵⁷ Başka bir kişilik algısı geliştirilmeli ve bu aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

Kişiliğin önemli yönlerinin işlevsiz olması, bir toplumdaki yapısal değişimlerin ve zorlamaların bir sonucu olabilir ve tarihsel olarak da olmuştur. Bu değişimler ve zorlamalar, gerçekte, psişik yapının durduğu yerden devrimsel bir durum yaratabilir. Böyle bir durumda, kimlik, değişen durumlara uyum sağlamak için yeniden organize edilmeli ve yeniden tanımlanmalıdır. Fakat bu yeniden tanımlamanın meydana geldiği temel, toplumda –ya da toplum içinde gelişen kişiliklerde, planlanmış ya da meşrulaştırılmış herhangi bir maziye sahip değildir. Böyle durumlarda kimliğin yeniden tanımlanması, bundan dolayı, kalıtsal maziden türetilerek anlaşılabilir. Bu koşullardaki kişilik, devam eden çağcıl toplumsal ilişkilerin bir ürünü olarak tasavvur edilmelidir.⁵⁸

Üstelik, kimliği tanımlama ve yeniden tanımlama dönük bu kapasite, genel anlamda, psikotarihçilerin buraya kadar düşünmüş olduğundan daha geniş

⁵⁶ Kategorik analiz ve karakteriyolojik yatkınlıklarının kullanımına dönük bu eleştiri, psikanaliz ile birlikte sosyolojiye de uygulanabilir; Örneğin, bakınız: Clark McPhail, "Civil Disorder Participation: A Critical Examination of Recent Research," *American Sociological Review* 36, no. 6 (Aralık 1971): 1058-73. Özellikle psikanalitik kategorilerin kullanımı ile ilgili olarak ortaya çıkan problemlerin bir gösterimi için bakınız: Martin Wangh: "A Psychogenetic Factor in the Recurrence of War: Preliminary Reflections," *Israel Annals of Psychiatry and Related Disciplines* 6, no. 1 (1968): 128-33; "A Psychogenetic Factor in the Recurrence of War," *Int. J. Psychoanal.* 49 (1968): 318-23; ve "Some Unconscious Factors in the Psychogenesis of Recent Student Uprisings," *Psychoanal. Quart.* 41, no. 2 (1972): 207-23. Buradaki ana fikir, tarihsel verinin karmaşıklığını hakıyla kuşatabilecek herhangi bir psikanalitik kategorinin –ve güdü koşullarında mutlak anlamda hiçbirinin- var olmadığıdır. Bu pozisyonu burada nihai bir biçimde inşa edemeyiz; ilgili olanlar, malzemeyi bu koşullar çerçevesinde karşılaştıracaktır.

⁵⁷ Psikanalitik literatürde, karakter gelişimi ile ilgili olarak temel anlamda dört teori vardır (bakınız: Peter Blos, "Character Formation in Adolescence," *Psychoanal. Stud. Child* 22 [1968]: 246-47).

⁵⁸ Kişiliği genel anlamda benzer terimlerle tasavvur eden birkaç sosyo-psikolojik teorisyen vardır. Bununla birlikte bu teorisyenler, burada işaret etmiş olduğumuz gibi, ego psikolojik, güdü ve heyecan kavramlarını kaynaştırmamışlardır. Örneğin, bakınız: George Herbert Mead, *Mind, Self and Society* (Chicago, 1934); ve Harry Stack Sullivan, *The Interpersonal Theory of Psychiatry*, ed. Helen S. Perry ve Marry L. Gavel (New York, 1953). Ayrıca bakınız: Talcott Parsons, *Social Structure and Personality* (New York, 1964); son olarak, Weinstein ve Platt, *Psychoanalytic Sociology*, bölüm 4.

ölçekli bir biçimde görülmelidir. Bütün olaylardaki ilk analitik odaklanma, insanların, mevcut çevrelerine ait olduğu şeklinde olmalıdır. Bu, gerçekliğe dönük ego yönelimlerini, ontogenetik-kalıtsal artalandan açısından ziyade, günlük hayatın özgül koşulları açısından vurgulamak için gereklidir. Ayrıca, tıpkı karar vermenin bireysel temellerini sürdürmek ve değiştirmek için olduğu gibi, toplumsal süreçlerin değişen doğasını ve bunun kendilik ve öteki imajları açısından ne anlama geldiğini göz önünde bulundurmak için ve dikkatin; davranışın, izzetinefsin, narsistik bütünlüğün ve kimliğin bu bağlamlarını merkeze alarak psişik süreçlere kanalize edilmesi için de gereklidir. İnsanlar, bu tür baskılar egonun gerçekliğe egemen olma yeteneğini tehdit ettiğinden dolayı, toplumsal baskılara etki ederler ve tepki gösterirler; bu noktadaki yetersizlik, söz konusu psişik süreçlere doğrudan doğruya etkide bulunur.

Bu, psikanalitik olarak, obje ilişkilerini ve obje kaybını vurgulama anlamına gelir. Sosyolojik olarak, analiz, elbette ki insanların ilişkide olduğu çeşitli kurumsal organizasyonlar üzerinde, fakat özellikle de eylemin kültürel ve toplumsal standartlarında yoğunlaşmalıdır. *Müşterek* tutumları şekillendiren ve aynı zamanda toplumdaki eylemi *kişisel olarak* anlamlı kılan, bu son toplumsal faktörlerdir.

Müşterek tutumları ve beklentileri şekillendiren standartlara yapılan vurgu, bize, grup analizinin ve kitle fenomeninin ana ilkesini temin eder. Bu sosyolojik olarak sürekli hale gelir, fakat, insanlar, yalnızca toplumsal dünyadaki gerçek problemlerle ilgili müşterek olan normatif algılarından dolayı birbirleriyle ilişki kurdukları zaman. Fantezi içeriklerinin evrenselliği, güdü gereksinimlerinin benzerliği ya da aile içindeki ortak bir toplumsallaştırma süreci üzerinde duran geleneksel psikanalitik teoriden türetililecek sosyolojik referans çerçevesi kalıcı değildir. Bu son koşullarda, insanlar benzersizdir –ve bu, eylemin bireysel anlamına ayrıca işaret etmemizin nedenidir. İnsanlar, kendi eşsiz çözümlerini, grubun ihtiyaç ve gereksinimleri için psişik çatışmaya uygularlar. Böylelikle, saplantılı bir kişi, kendisini etkinlik ve başarı; histerik, dramatize ve sembolize etme; bir paranoid de yorumlama yoluyla yönlendirebilir.⁵⁹

Bundan dolayı, hem çatışmanın Freudyen zemini olan birey ve toplumu hem de toplum içindeki grup rekabetine işaret eden çatışmanın sosyolojik –ya

---

⁵⁹ Bakınız: D. A. Schwartz, “A Re-View of the ‘Paranoid’ Concept,” *Archives of General Psychiatry* 8 (1963): 354. Bir hareketteki psikodinamik tepkinin homojenliği, bir kurgudur ve gereksiz bir şeydir.

da, eğer arzu edilirse Marxist- zeminini kuşatmak mümkündür. Bu çerçeve, bir yandan, sosyolojik yönelimlerin çıkar ve rasyonalite üzerine temellendiği ve bilincin her zaman mevcut olmadığı kitlesel davranışın açıklanması için deneysel olarak sağlam bir psikodinamik temel sağlar; bir yandan da yansıtma, inkâr ve saptırmanın diğer duygusal ve bilişsel formlarına dayanan “grup-içi”nden “grup-dışı”na dönük sert ve hoşgörüsüz tepkilerin geleneksel sınırlarının ötesine geçen kitlesel davranışın psikososyal analiz imkanını genişletir.